



Bakalářská práce

Komparace vybraných lidových pohádek a jejich filmových adaptací

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Monika Nekorancová

Vedoucí práce:

Mgr. Jindřich Bernt

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023



Zadání bakalářské práce

Komparace vybraných lidových pohádek a jejich filmových adaptací

<i>Jméno a příjmení:</i>	Monika Nekorancová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000372
<i>Studijní program:</i>	B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl: Porovnat původní a zfilmované podoby vybraných lidových pohádek, pojmenovat rozdíly mezi zpracováními se zřetelem na práci v mateřské škole.

Požadavky:

- studium odborné literatury k tématu;
- komparace původních a zfilmovaných verzí pohádky;
- formulace doporučení pro práci s vybranými lidovými pohádkami v mateřské škole;
- formulace závěru.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

Čeština

Seznam odborné literatury:

BETTELHEIM, Bruno, 2017. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1172-3.

GRIMM, J. L. C. a W. K. GRIMM, 1961. *Německé pohádky*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění.

PROPP, Vladimír J., 1999. *Morfologie pohádky a jiné studie*. 2. vyd. Jinočany: H & H. ISBN 978-80-7319-085-9.

STREIT, Jacob. 1992. *Proč děti potřebují pohádky*. Praha: Baltazar. ISBN 80-900307-4-2.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí práce:

Mgr. Jindřich Bernt

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

6. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 1. května 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. července 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Jindřichu Berntovi, který vedl mou bakalářskou práci a poskytl mi k ní mnoho podnětných komentářů a připomínek. Děkuji mu za jeho čas, zájem a důslednost.

Také děkuji Petrovi a Tereze Levinským za jejich korektury a taktéž za čas, který podrobnému pročítání mé práce věnovali.

Velký dík patří mým blízkým, kteří mi při tvorbě této práce stáli po boku a nejednou dodali potřebnou motivaci a pomoc.

Anotace

Tématem bakalářské práce je komparace tří vybraných lidových pohádek a jejich filmových adaptací (konkrétně se jedná o Princeznu ve spícím lese, Potrestanou pýchu a Zlatovlásku). Práce si klade za cíl porovnat původní a zfilmované zpracování pohádky, rozdíly, případně shody, vyhledat a pojmenovat a následně vyhodnotit využitelnost daných pohádek pro práci v mateřské škole. Teoretická část se věnuje definici lidových pohádek, jejich původu a významu pro dítě. Nastiňuje problematiku lidových pohádek jakožto předloh pro film. Praktická část obsahuje analýzu konkrétních pohádek v knižní i filmové verzi a jejich vzájemné porovnání.

Klíčová slova

lidová pohádka, filmová adaptace, předškolní věk, mateřská škola, komparatistika

Annotation

The topic of the bachelor thesis is a comparison of three selected folk tales and their film adaptations (particularly speaking about *The Sleeping Beauty in the Wood*, *Punished Pride* and *Goldilocks*). The thesis aims to compare the original and film adaptation of the tale, find and name the differences, eventually accordances, and then evaluate the usability of these tales in kindergarten. The theoretical part deals with the definition of folk tales, their origin and importance for the child. It outlines the issue of folk tales as templates for film. The practical part contains an analysis of specific tales in both book and film versions and their mutual comparison.

Keywords

folk tale, film adaptation, pre-school age, kindergarten, comparatistics

Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část	7
1 Lidová pohádka.....	7
1.1 Definice lidové pohádky	7
1.2 Znaky lidové pohádky.....	8
1.3 Vznik lidové pohádky	8
2 Lidová pohádka a dítě předškolního věku	11
2.1 Charakteristika předškolního věku	11
2.1.1 Kognitivní procesy a myšlení.....	11
2.1.2 Emoční vývoj a socializace	12
2.2 Význam lidové pohádky v životě dítěte.....	13
2.2.1 Vyprávění pohádek	17
3 Filmové adaptace lidových pohádek	19
4 Komparatistika	21
Praktická část	24
5 Šípková Růženka.....	24
5.1 Téma a motivy	26
5.2 Prostředí	29
5.3 Postavy	30
5.4 Kompozice.....	33
6 Potrestaná pýcha	35
6.1 Téma a motivy	37
6.2 Prostředí	39
6.3 Postavy	40
6.4 Kompozice.....	43
7 Zlatovláška.....	44

7.1	Téma a motivy	45
7.2	Prostředí	47
7.3	Postavy	48
7.4	Kompozice.....	52
8	Shrnutí analýzy a doporučení pro praxi	53
	Závěr	57
	Bibliografie.....	59

Úvod

Pro svou práci jsem si zvolila téma lidové pohádky v porovnání s jejich filmovými verzemi. Mou silnou motivací pro zaměření na toto téma v rámci studia oboru Učitelství pro mateřské školy, je narůstající popularita nesmyslných povrchních pořadů určených pro děti předškolního věku. Role a význam lidových pohádek v jejich původní podobě se vytrácí. Spolu s tím se ale vyprazdňují i důležité hluboké hodnoty, které právě lidová pohádka nese, zhmotňuje a činí je uchopitelnými pro malé děti. Lidové pohádky se dnes všelijak překrucují, upravují a deformují tak, aby byly pro současnou společnost tolerovatelné. To se děje i formou převádění těchto pohádek do filmové podoby. Proces úpravy a deformace původního díla/předlohy není pouze „diagnózou“ současnosti, ale odehrával se i v minulosti, kdy se kinematografie teprve rozvíjela, a pohádky se začínaly točit.

Pohádky jsou pro děti předškolního věku významnou součástí jejich života, myšlení, her a představ. Děti se ztotožňují s hrdiny a prožívají s nimi vše, čím si prochází. Zažívají tak úspěch, porážení a potrestání zla, uspokojení z dokonalé spravedlnosti a vítězství dobra. A právě takové schéma a potenciál v sobě nesou lidové pohádky.

Cílem mé práce je porovnávat původní lidovou pohádku s její zfilmovanou verzí, pojmenovat rozdíly mezi nimi a navrhnout, s jakou verzí (či více verzemi) by se dalo pracovat v mateřské škole. K tomu jsem si vybrala tři pohádky – Princeznu ve spícím lese (Perrault), Potrestanou pýchu (Němcová) a Zlatovlásku (Erben). A k nim jejich filmové adaptace – Šípkovou Růženku (1959), Pyšnou princeznu (1952) a Zlatovlásku (1973). Záměrně jsem zvolila odlišné autory/sběratele pohádek, aby byla analýza v této bakalářské práci širší a mohla tak poukázat i na odlišnost autorů/sběratelů pohádek.

Teoretická část

1 Lidová pohádka

Lidová pohádka má svůj počátek v ústní lidové slovesnosti („*tvorba vznikající bez písemné fixace mezi venkovskými a částečně i městskými vrstvami obyvatelstva a tradovaná ústním podáním...součástí folklóru, tj. lidové duchovní kultury*“) (Vlašín, 1984, s. 202), i když v současnosti je pro nás jediným hmotným důkazem její existence písemný záznam. Tyto záznamy jsou poznamenány mentalitou a kulturně historickými vlivy těch, kteří je sepsali. To však nemění nic na tom, že v sobě tyto pohádky nesou trvalé hodnoty, které se díky jejich zaznamenání předávají dál napříč generacemi. (Šmahelová, 1989, s. 9)

1.1 Definice lidové pohádky

Samotné slovo „pohádka“ se ustálilo až v 70. letech 19. st. a pochází z polského slova „gadati“ (= mluvit) – z toho vyvozené polské „gadka, gadanina“ (= hádanka) a s předponou „pogadka“ (= pohádka). Předtím se užívalo pro pohádku slovo „báchorka, báchora“ z ruského „bachorit“ (= prášit) a je patrné ještě např. v názvu sbírky pohádek Boženy Němcové *Národní báchorky a pověsti*. (Čeňková, 2006, s. 107)

Černoušek (2019, s. 8) definuje pohádku takto: „*Pohádka je především útvar uměleckého slova a byla složena k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy, imaginace, drímající v dětské psychice, v mysli posluchače.*“

Ve Slovníku literární teorie (Vlašín, 1984, s. 281) je lidová pohádka popsána jako „*prozaický žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné, přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy, etické normy a obecné životní pravdy.*“

V obou těchto definicích je zdůrazněno, že lidová pohádka má svůj původ v ústním vyprávění a že vyvolává fantazijní představy v mysli posluchače. Definice Vlašína navíc dodává, že popisuje realitu ale v nadpřirozených, fantazijních obrazech, které působí tak samozřejmě, že promlouvá k podstatným pravdám života v nás.

Černoušek (2019, s. 11) dodává, že pohádka je nadčasová, promlouvá ke všem generacím, aniž by pro ně byla nesrozumitelnou; přetrvává staletí a nevytrácí se.

1.2 Znaký lidové pohádky

Pro lidovou pohádku je typické, že nepopisuje konkrétní historickou událost, proto není přesně určeno místo, čas, osoby a sociální okolnosti. K jejich rámcovému vymezení jsou užity **ustálené fráze**, jako např. Bylo, nebylo; Byl jednou jeden; Za dávných časů, kdy, ... Místo je popisováno např. takto: Za devatero horami a devatero řekami; V jedné vsi; U velikého a hlubokého lesa, ...

Těžiště příběhu spočívá v napětí, které v posluchači/čtenáři roste spolu s postupem děje, kdy se hrdina potýká s mnohými nesnázemi, výzvami, které úspěšně překoná. Děj je charakteristický objevujícími se **fantastickými jevy** (kouzla, ...) (Vlašín, 1984, s. 281)

V pohádce také najdeme **magická čísla** (3 bratři, 3 přání, devítihlavý drak, devatero hor, ...), **kouzelné předměty** (kouzelné zrcadlo, živá a mrtvá voda, Popelčiny oříšky, ...), **nadpřirozené postavy** (víly, jezinky, sudičky, ježibaby, džin, ...) a **zvířata, předměty a jevy s lidskými vlastnostmi** (např. zlatá ryбка, krkavci, vlk, měsíčkové, cínový panáček, ...).

(Mocná, 2004, s. 472-473)

Charaktery postav jsou také spíše typické, všeobecně vystihující. Postavy jsou charakteristické svými čistě dobrými nebo čistě zlými vlastnostmi a činy, což souvisí s celkovou ostrou vyhraněností **dobra a zla** v pohádkách. Obě tyto síly jsou všudypřítomné.

Pohádky jsou jednoduché, uvádí dilemata a problémy jednoznačně, stručně a přímo. Pojmenovávají hluboké niterní úzkosti v člověku (např. strach ze smrti, potřebu najít vlastní hodnotu, být milován, ...) a slibují **šťastný konec**, který v drtivé většině znamená najít pravou dospělou lásku ve svazku s druhým člověkem a uniknout tak osamělosti.

(Bettelheim, 2017, s. 16-19)

1.3 Vznik lidové pohádky

Jak už bylo zmíněno, pohádky vznikaly a šířily se vypravováním. Červenka (1960, s. 8): „Mnoho pohádek, zvláště kouzelných, vzniklo už v dávné době, kdy si lidé ještě nedovedli vysvětlit některé přírodní úkazy a zákony a kdy o vítězství nad přírodou jen snili. Tak vznikaly pohádky o živé vodě, o létajícím koberci, o stolečku, který sám dává jídlo, o vodníkovi, aj. I v této formě však je pohádka výsledkem pozorování života a pokusem o jeho výklad.“ Pohádky tedy nebyly určeny výhradně dětem, tak jak je tomu víceméně dnes. Sloužily především dospělým k vysvětlení jevů, byly jim odpovědí na otázky a dávaly naději na

dobrou budoucnost. Dospělí si je vzájemně vyprávěli a měly i funkci zábavní. Také proto ve svých původních verzích jsou pohádky často morbidní a obsahují např. i hororové prvky.

První pohádkové prvky v písemných záznamech nalezneme (z nejstarších dochovaných dokumentů) už ve 13. st. př. n. l. Z této doby pochází záznam příběhu O dvou bratřích na egyptském papyru. Více záznamů s pohádkovými prvky můžeme najít v antické literatuře (např. Proměny čili Zlatý osel, Ezopovy bajky nebo O mistrném zloději), ve středověké literatuře (např. pověsti o králi Artušovi, Vévoda Arnošt, Kronika o Bruncvíkovi).

Ve 12. st. n. l. do Evropy pronikají vlivy íránsko-perské (např. sborník Tisíce a jedné noci) a povídková tvorba nabývá velké oblíbenosti, vzniká mnoho sbírek povídek s pohádkovými prvky (např. Dekameron).

Prvním pokusem o prezentování lidových pohádek jakožto vážené literatury byl *Contes de ma mér l'Oye, ou Histoires ou Contes du temps passé* Charlese Perraulta v roce 1697. Tento sborník významně podnítl zájem o pohádky ve smyslu mravně-výchovném ve směru k dětem.

Avšak největším mezníkem pro pohádku byl přelom 18. a 19. století, kdy v kultuře zavládl romantismus. Autoři v této době hledali v lidových písních a pohádkách estetické a mravní hodnoty, navíc tím přiblížili i kulturní dědictví národů. První sbírkou pohádek v Evropě byly *Kinder- und Hausmärchen* bratří Jacoba a Wilhelma Grimmů. Svoje dílo započali roku 1807, sbírali pohádky přímo z vyprávění, anebo díky záznamům svých spolupracovníků. Bratři sepsané pohádky postupem let doplňovali a upravovali. V konečné podobě vydali dva svazky o počtu dvou set pohádek roku 1850.

Toto dílo inspirovalo další evropské sběratele (např. Vuka Štefanoviče Karadžiče – srbské národnosti, nebo Alexandra Niklajeviče Afanasjeva – ruské národnosti). Folklorní sběratelská tvorba se rozšířila do Polska, Bulharska, Rumunska, dnešní Ukrajiny, Irska, Anglie, Francie a postupně do celé Evropy.

V Čechách byla první sbírkou pohádek *Národní české pohádky* a pověsti od Jakuba Malého vydaná roku 1838 a obsahovala dnes nám známé pohádky, např. O ptáku Ohniváku, O zvířátkách a Petrovských, ... Nicméně autor této sbírky pohádky z velké části zkreslil a přetvořil za využití nepovedeného humoru a důrazu na kouzla a strašidla. Již odborněji a přesněji zpracované pohádky vydal významný český spisovatel Karel Jaromír Erben. Jeho nejplodnějším obdobím byla 50. a 60. léta 19. století, ale nejintenzivněji na nich pracoval až

krátce před svou smrtí. Sbírka pohádek *České pohádky* byla vydána posmrtně roku 1905. V podobné době (konkrétně 1845-1847) vytvořila svoji sbírku *Národní báchorky a pověsti* také Božena Němcová. Nejednalo se, na rozdíl od Erbena, tolik o odborně zpracovanou literaturu, nicméně díky své schopnosti vcítit se do lidové slovesnosti a najít tolik hledané hodnoty se její pohádky těšily velké oblíbenosti. (Šmahelová, 1989, s. 10-23)

2 Lidová pohádka a dítě předškolního věku

Pohádka má v životě dítěte nezastupitelnou roli, a to nejen co se týče zábavy, ale především co do vlivu na dětskou psychiku, zejména ve věku do šesti let (tedy v předškolním období). Dítěti se utváří jeho osobnost. Pohádka je pro dítě zdrojem povzbuzení, porozumění, řešení pro jeho vnitřní zápasy, a navíc blízkosti druhých, které pohádky čtou/vyprávějí. (Herman, 2008, s. 161, 165)

Na rozdíl od prázdných a mělkých technologií, které jsou dnes tolik rozšířené a dětem se do ruky dostanou tak jednoduše, nicméně nic významného jim předat nemůžou, je pohádka plná nasycení a rozvíjejících podnětů pro dítě. (Streit, 2003)

Všeobecně řečeno pohádky v tomto věku dítě rozvíjí, upokojují, přispívají k pocitu bezpečí a motivaci dítěte. Je mnohem cennější jim pohádky číst/vyprávět, strávit tak s nimi intenzivní soustředěný čas, než ho vyměnit za promítání povrchních a oduševnělých pořadů pro děti. Ty sice poskytnou určitou zábavu, ale žádnou přidanou hodnotu.

2.1 Charakteristika předškolního věku

Předškolní věk se týká dítěte ve věku 3-6 let, pro většinu dětí znamená nástup do dětského kolektivu (mateřská škola) a první osamostatnění od rodičů. Je charakteristický egocentrismem dítěte, vysokou mírou schopnosti učení se novým znalostem a dovednostem, otázkou „Proč?“ ve vztahu příčina-následek, rostoucí samostatností. (Vágnerová, 2021, s. 171, 181)

Je věkem hry a fantazie – děti si hrají „naplno“, do hry se úplně ponoří a jsou schopny u ní strávit spoustu hodin. Hra má funkci vzdělávací, zábavnou a i terapeutickou. Stejně jako hra je pro dítě přirozená kresba, skrze kterou promítá svá přání, znázorňuje, co se v něm a v jeho blízkém okolí odehrává. (Říčan, 2021, s. 127, 129, 130)

2.1.1 Kognitivní procesy a myšlení

Dítě se seznamuje se světem kolem sebe, poznává pravidla, která okolí uznává. Myslí intuitivně, ne na základě logiky a komplexně (řeší pouze jeden znak, který považuje za důležitý, nebo objekt v jeho celistvosti, globálně). Dítě je **egocentrické** – tedy nechápe to, že existuje více názorů, které mohou být správné, pravdivé. Uznává za jediný platný názor ten svůj. Svět kolem sebe posuzuje teď a tady a podle toho, jak ho vidí a co o něm ví. K vysvětlení jevů, kterým nerozumí, užívá **fantazii (tzv. magičnost)**, zvířatům a předmětům

dává lidské vlastnosti (**animismus**), určuje jim vlastní účel a to, čím jsou jejich projevy motivovány. Spolu s tím věří i tomu, že vše kolem má svůj původ v „Někom určitém“, kdo to vytvořil.

Předškolní děti mají velkou potřebu jistoty, kterou mj. díky poznávání pravidel nabývají, nicméně velmi absolutně. Mladší předškolní děti ještě nechápou možnost návratu věcí do původního stavu, nerozumí souvislostem; to se v 5 letech začíná proměňovat a dítě začíná rozumět vratnosti. Fakta, která jim brání v pochopení určité skutečnosti, vytěsňují a k pochopení jevů si vypomohou fantazií, která je pro tento věk nezbytná. (Vágnerová, 2021, s. 173-177)

Děti uvažují kauzálně – ve vztahu příčina-následek. Postupně se tak začínají orientovat v chování druhých lidí (např. maminka se zlobí, protože jsem si roztrhl kalhoty), v jevech (proč se stalo to, co se stalo a jak bychom tomu mohli předejít). (Vágnerová, 2021, s. 181-185)

Řeč

Výslovnost se zdokonaluje, v průběhu tohoto období jsou hlásky vyslovované čím dál přesněji a na jeho konci mluví přesně nebo téměř přesně. Dítě se vyjadřuje ve větách, souvětích. Celkově dítě rádo povídá, vypráví, ale i poslouchá. Řečí se nechává regulovat ve svém chování (na základě pokynu dospělého, nebo na základě vlastních zkušeností a zažitých pravidel). (Langmeier, 2006, s. 88-89)

2.1.2 Emoční vývoj a socializace

Primární sociální skupinou pro dítě zůstává rodina, ale přichází už vnitřní touha a zájem o druhé děti (vrstevníky). Děti si v tomto věku již dokážou společně hrát, tvoří se první přátelství (velmi proměnlivá a mělká) a citová vzájemnost (zájem o prožívání druhého, vcítění se).

Dítě přejímá už různé role ve společnosti (vůči rodičům, vůči kamarádům, vůči učitelce, vůči sourozencům, ...) a podle toho se chová, mluví, dodržuje pravidla společnosti, ve které se nachází. V dítěti roste i soupeřivost a snaha přemoci druhého. (Říčan, 2021, s. 125-126)

Svědění

V předškolním věku se utváří svědomí – dítě už si uvědomuje, co má a nemá dělat – a na základě svého jednání má buď dobré svědomí (že naplnilo, co mělo) nebo pocit viny (že

selhalo, neudělalo, co mělo). Svědomí se formuje na základě vnějších autorit (rodiče, učitel) a je výhradně vnitřním činitelem (tedy funguje i v případě, že se nikdo v okolí nedívá). V tomto věku je přísné (ostře vyhraňuje co je dobře a co je špatně) a dítěti pomáhá nalézt jistotu a bezpečí. Když se něco nepodaří, dítě má potřebu to napravit, přijímá trest. (Říčan, 2021, s. 133-134)

Dítě zažívá výrazný konflikt **iniciativa vs. vina**, jak popsal Erikson. Předškolák má velkou touhu experimentovat, dobývat, riskovat, ale přitom naráží na svědomí, a tedy pocity viny plynoucí z limitů vlastních i společenských. V tomto věku se „hraje“ o citlivost svědomí a z toho podpoření iniciativy či viny. Je potřeba v tomto konfliktu utvořit a zachovat určitou mravní citlivost, avšak se schopností chválit a odpouštět, a iniciativu ve zdravých mezích podpořit. (Říčan, 2021, s. 141-142)

V těchto oblastech může být nápomocné čtení lidových pohádek, které úzce souvisí s tvorbou svědomí i prožívaným konfliktem iniciativa vs. vina. Pohádky stejně jako v dětském svědomí oddělují velice nekompromisně zlé a dobré činy, úmysly, myšlenky. Také v nich funguje princip příčina – důsledek v souvislosti se spravedlností (dobrému dobře odplaceno a naopak). Tak mohou pohádky napomoci dítěti v třízení dobrého a zlého a budovat bezpečí.

Rodina

I když už se dítě postupně osamostatňuje, stále potřebuje jistotu a bezpečí v rodině. Rodiče pro něj představují identifikační model, se kterým se ztotožňuje, tedy přejímá názory, hodnoty a modely chování a myšlení svých rodičů velmi hluboce a trvale. Rodiče zaujímají své role – otec jakožto hlavní autorita a matka přijímající, pečující, chránící. Děti se díky tomu dokáží lépe vyznat v sobě i ve světě, poznávají rozdílnost pohlaví (nejen fyziologicky) a nacházejí svoji sexuální identitu (mužskou nebo ženskou). Freud pojmenoval v tomto období jev zvaný „oidipovský komplex“, který znamená touhu dítěte po rodiči opačného pohlaví. Ten se vyřeší identifikací s rodičem stejného pohlaví a přijetím dané role do budoucnosti. (Říčan, 2021, s. 134-140)

2.2 Význam lidové pohádky v životě dítěte

Lidové pohádky jsou jediným útvarem dětské literatury, který opravdu obohacuje a uspokojuje dětskou duši, případně i dospělého. Je tomu tak, i když se zdají „neaktuální“, nevyobrazující současnou skutečnost a realitu. Tady totiž nejde o fakta a zprostředkování

dění v současné společnosti. Pohádka mluví přímo k lidským vnitřním problémům, konfliktům, nejasnostem, ..., do kterých vnáší odpovědi, správná řešení, naděje, radost, porozumění a pořádek (uspořádání). (Bettelheim, 2017, s. 11,12)

Vykreslení dobra a zla

Pohádka z pohledu dospělého dítěte balamutí, ukazuje věci idealizované, ostře rozlišuje dobro a zlo, ale přitom jako dospělí víme, že tomu realita neodpovídá. Nicméně právě ostrá vyhraněnost – idealita v kontrastu se zlem – pomáhá dítěti porozumět rozdílům mezi těmito silami velmi jednoduše a samozřejmě, pohádka užívá k jejich vyobrazení jednotlivé postavy. Hlavní hrdina, vynikající zpravidla svou dobrotou, musí být pro dítě přitažlivý, vzbuzovat jeho náklonnost, sounáležitost. To způsobuje, že pohádky nenesou morálku ve smyslu příkazů („to dělej – to nedělej, jinak tě čeká tohle“), ale dítě samo identifikací s hrdinou zažívá, že chce být taky takové (tedy dobré) a co to znamená. Dítě samo dobře ví, že není pouze dobré (naopak se spíše vypořádává s pocity toho, že je špatné, že se chová špatně (jako netvor). V pohádkách se dozvídá, že život nese mnoho úskalí a bojů s nezdary, a že příčinou mnohých jsme právě my sami a naše „zlá“ přirozenost, ale zároveň je ujistěné, že když se člověk boji postaví a čelí mu navzdory okolnostem, čeká ho vítězství. (Bettelheim, 2017, s. 14-18)

Motivace k vývoji

To, že dítě prochází obdobím růstu, nese nespočet vnitřních pnutí a konfliktů, jako např. překonávání touhy osamostatnit se, najít vlastní hodnotu a jedinečnost oproti lásce k rodičům a závislosti na nich, potýkání se se sourozeneckými žárlivostmi, narcistickými touhami a myšlenkami. Aby dítě bylo schopno porozumět těmto konfliktům a vyřešit je, tím pádem se posunout dál ve vývoji, potřebuje je objevit a popsat ne rozumově, z nějakého výkladu, ale podvědomě v jim srozumitelné podobě. A právě to poskytují pohádky. Předkládají dítěti realitu – každý (i dítě) má své temné stránky; ujistňuje dítě, že je to normální. Nicméně je potřeba od nich neutíkat, nedělat, že nejsou, ale naopak přijmout jejich existenci a bojovat s nimi, dosáhnout tak vítězství a posunout se dál vstříc dospělosti. Je to právě příslib dobrého konce, který je v pohádkách vždy navzdory okolnostem nebo vyhlídkám hrdiny, co je dělá uspokojivé, tzn. motivační a tišivé. Pohádka v tomto smyslu dává dítěti víru, že všechno dobře dopadne v době, kdy si ještě není samo sebou plně jisto. Současně s tím ale varuje, že když dítě setrvá ve vlastním bezpečí a kvůli strachu nepůjde

vstříc důležitému boji, čeká je víceméně nudný život, nebo možná i něco horšího. (Bettelheim, 2017, s. 13-15, 32)

Pohádka dítě hluboce ujišťuje o prospěchu z opuštění dětské závislosti a nalezení mnohem uspokojivější nezávislosti. Hrdina se často vydává, nebo je nucen se sám vydat tzv. „do světa“, tedy mimo domov, rodinu, bezpečí, aby našel něco lepšího (zpravidla blízký osobní vztah s druhým člověkem). Zpočátku je hrdina sám, ale jde-li tušenou správnou cestou, přichází pomoc. A pokud se celou dobu drží naděje a hluboké vnitřní důvěry, že je na správné cestě, nakonec nalezne to, co hledal a po čem toužil. To dítěti ilustruje naději i pro jeho život – i když se bude cítit osamělé na své cestě a bude potřebovat vedení a pomoc, dostane ji a dospěje tím k plnému životu. (Bettelheim, 2017, s. 19)

Řád a chaos

Dítě má přirozeně od narození do věku mezi třemi až šesti let z pohledu dospělého ve vnímání světa chaos. Nicméně už v období předškolním začíná mít dítě touhu po hledání smyslu a řádu světa. A dělá to tím, že hledá ve věcech kolem rozdíly a protichůdnost, a to velmi definitivně a ostře, takže někdo je jenom zlobivý nebo jenom hodný, jenom chytrý nebo jenom hloupý atd. Díky tomu se dítě snaží vyznat v okolí a časem i samo v sobě, nerozumí ještě vlastnímu prožívání – ačkoliv je pravdou, že má v sobě zároveň kladné stránky i záporné, nedokáže to ještě pochopit a vnímat tuto skutečnost. Na to pohádka odpovídá pro dítě srozumitelným způsobem – taktéž vymezuje dobro a zlo a pomáhá tak dítěti oddělovat od sebe rozporuplné pocity a stavět je do protikladů, třídit je a dávat jim řád. (Bettelheim, 2017, s. 96, 97)

Spravedlnost

Děti v sobě mají hluboko zakořeněnou touhu po spravedlnosti, a to se odráží i v pohádkách – na konci vždy hrdina uspěje a je odměněn a zlo je po právu potrestáno. Dítěti nevadí a nepřijde mu přehnané, když trest je krutý, naopak ho to hluboce ujišťuje o existenci spravedlnosti i ve vztahu k jeho životu, o tom, že zlo je viděno a náležitě pokořeno. To v dítěti působí velkou útěchu – ví tak, že může důvěřovat tomu, že i když prochází zkouškami a je to těžké, nakonec to dobře dopadne, zlo bude zničeno a už bude klid. Tak získává víru v to, že okolní svět je v pořádku, může se tak cítit samo bezpečně.

Ve snaze dospělých zmírnit konce pohádek a dát milost zloduchovi, odpustit mu jeho trest a dát mu další šanci, je dítě zmateno a nerozumí takovému vyústění příběhu.

(Bettelheim, 2017, s. 176, 179, 182-183)

Fantazie

Pohádky nepopisují realitu a ani se o to nesnaží, což je jejich dalším důležitým znakem, který poukazuje na směřování k dětskému posluchači. Dítě v předškolním věku teprve přichází realitě na kloub, snaží se s ní nějak potýkat, a to dělá skrze fantazii. Když se snaží porozumět druhým, nebo když neví, jak by co mohlo dopadnout, vykládá si to svojí pravdou – fantastickou. A na tomto základu stojí i pohádky – převádění reality člověka a jeho vnitřních pochodů do fantazijních příběhů. O jejich „pravdivosti“ svědčí často jejich samotný začátek – např. „*Za starých časů*“ – upozorňuje posluchače, že se příběhy neodehrávají ve skutečnosti. Když se dítě v průběhu příběhu ptá, zda je to pravda, je to pravděpodobně výsledkem strachu a napětí, které přitom prožívá. Jako odpověď mu stačí ujištění, že např. draci už nežijí, nebo že se příběh odehrává v dalekých krajích, nebo že už je to hodně dávno, co se to stalo atp.

Fantazie v pohádkách dítěti také umožňuje tu svoji uplatnit v dobrém směru a neulpívat jen na svých smyšlených snech, které mohou dítě až úzkostlivě svírat. Takových představ a myšlenek má dítě spoustu a můžou docházet do velkých extrémů (touhy zničit lidi kolem sebe, nenávisť k rodičům, ...). Ono si to uvědomuje, často ví, že je to špatné a zlé, nicméně skrze pohádkové příběhy nalézá zhmotnění těchto myšlenek a naději o cestě ven. Zároveň je pohádka ujišťuje o tom, že není nenormální mít zlé představy a touhy a že je svým způsobem mají všichni lidé. (Bettelheim, 2017, s. 146-155)

Rodiče a děti

S předškolním věkem je spojeno, že dítě nabývá větší a větší míru autonomie, s čímž je spojen i fakt, že rodiče se od něj „vzdalují“, mají na něj vyšší nároky a tolik mu nejsou po ruce. To dítě zároveň zklamává, jelikož si myslí, že celý život zůstane v plné péči a zabezpečení rodičů. Proto hledá naplnění svých potřeb více ve vnějším světě, ale to bývá taktéž plné zklamání, hlavně ze sebe samého. Aby se s tím lépe vyrovnalo, napomůže mu hlavně podpora rodičů a spolu s ní fantazie. Díky ní získává dobré pocity, které mu pomůžou v realitě. Pohádky motivují děti k růstu a dozrávání, k samostatnosti a nezávislosti (mj. na rodičích). Uvádí, že stát se nezávislým (v pohádce např. v podobě *stát se králem*) znamená žít šťastně, bezpečně a spokojeně (stejně jako to v současnosti zná dítě z rodiny). Tedy zvítězit nad svými „obry“ (ničemností, která se v nás skrývá a křičí a má zničující následky) a stát se moudrým králem vlastního království, znamená vyobrazení zralosti – člověk si

vládne a žije se mu dobře. Navíc pohádka slibuje náhradu uspokojivého vztahu s rodiči v podobě šťastného vztahu manželského, a to zpravidla spolu s „požehnáním“ rodičů. Samozřejmě se dítě v pohádce také dozví, co všechno předchází zisku království – opuštění domova a rodičů, hledání království, odvážně čelit nebezpečí a úkolům, které ho potkají, najít kamarády a jiné pomocné síly (třeba kouzelné), které mu pomůžou. A tak získá dítě slib, který odpovídá jeho hlubokým tužbám po nalezení něčeho nádherného za současného odpoutání od rodiny a poražení zla.

(Bettelheim, 2017, s. 155-166)

Jak už bylo zmíněno, dítě prožívá vůči vlastním rodičům obrovskou lásku a zároveň palčivou nenávisť a zlobu. Možnost, jak se právě s nenávisť a zlobou vypořádat, nabízejí také pohádky. Umožní dítěti si tyto pocity vybit na postavách pohádkových, které se rodiči podobají – nevlastní matka nebo otec – bez viny a strachu k vlastnímu rodiči.

Pro dítě je bezpečné a cítí se dobře ve vědomí, že rodič má nad ním navrch (že má více zkušeností a znalostí), nicméně už ne v ohledu, kdy rodič dítě podceňuje. Pohádka říká, že až přijde čas, aby „vyšlo do světa“ (kam ho zpravidla pošle rodič, který vyhlíží vlastní náhradu), uskuteční tak mimořádné skutky za pomoci kouzelných sil nebo jiné podpory, že předčí i svého rodiče. Zároveň sděluje, že pro teď je lepší přijmout dětskou pozici, která mu náleží než se snažit zaujmout místo rodiče, i když by si to třeba i přál. (To je ilustrováno např. v pohádce bratří Grimmů Husopaska, kde se komorná princezny zmocní jejího postavení a vydává se za ní, chvíli jí to prochází, ale nakonec je pravda odhalena a komornou potká krutý trest smrti, který nad sebou nevědomky sama vyřkla). (Bettelheim, 2017, s. 167-173)

2.2.1 Vyprávění pohádek

Pohádky, jak už víme, mají hodně co nabídnout, a tak je dobré je dětem číst/vyprávět. Již za dob dřívějších je každý vypravěč trochu poupravoval po svém, často kvůli reakci dítěte, jeho otázkám, strachu a dalším prožívaným emocím. V té době byly pohádky mezilidskou událostí – dospělého a dítěte – a tak obě tyto strany sdílely v danou chvíli radost z příběhu, i když každý z něčeho trochu jiného. Pohádky vytváří prostor pro rodiče, aby své děti provedli říší kouzel a nevidaných fantastických věcí, vyjádřili mu tak hlubokou sounáležitost a pochopení pro děje, které se odehrávají v dítěti, a přitom zůstali ve skutečném světě rodiči v pravém slova smyslu. Dítě tak cítí, že na své vnitřní boje není samo, ale že je s ním prožívá i ten jeho navýsost důležitý člověk, který ho miluje a kterého ono miluje.

K tomu je však potřeba, aby byla pohádka s takovým přístupem vyprávěna – tedy s pochopením její důležitosti pro dítě, vybavením si její role ve vlastním dětství. Pohádky jakožto dospělí nevysvětlujeme, ale vnímáme, čím mohou být pro dítě prospěšné. (Bettelheim, 2017, s. 187-192)

Všeobecně je lepší dětem pohádky vyprávět. Jednak nám to umožňuje příběh pružně upravovat, oživovat podle toho, jak posluchači reagují, na druhé straně takové vyprávění představuje pro děti intenzivnější zážitek (vnímají přitom totiž i nás, přirozeně vzniká bližší kontakt – oči, gesta, pohyby). U čtení je výhodou předání příběhu v jeho originalitě a přesných slovních obratech a vyjádřeních, nicméně je dobré se cíleně soustředit na prožívání a naše zaujetí pro příběh a kontakt s posluchači. Když dětem jakožto rodiče/dospělí, čteme nebo vyprávíme pohádky, vzniká mezi námi silný emoční prožitek a citové pouto. Je to přirozený soustředěný čas dospělého a dítěte, který přispívá k vzájemné důvěře, prožitku pocitu sounáležitosti. (Doláková, 2015, s. 16, 19, 20)

Ve výběru pohádky je dobré se nechat vést dítětem (pokud to dovolují okolnosti). Neexistuje nějaký rámeček vhodnosti pohádek pro určitý věk – to závisí na psychické zralosti dítěte a jeho interního prožívání. Proto samo dítě tuší nebo i ví, která pohádka zasytí jeho touhu po odpovědích a řešení jeho vlastních vnitřních problémů, a to je potřeba respektovat. Úplné nasycení pohádkou zpravidla není možné po jednom poslechu. Dítě ji potřebuje porozumět, plně ji využít a prozkoumat, proto je vhodné číst ty stejné pohádky opakovaně tak, aby dítě v co možná nejvyšší možné míře posloužilo. Děti také potřebují dostatek času o pohádce přemýšlet, nechat ji působit. Pak je na čase zapříst s nimi rozhovor a povídat si o příběhu, co je tam povzbudilo, co si zapamatovaly, ... (Bettelheim, 2017, s. 76-78)

3 Filmové adaptace lidových pohádek

Adaptací nazýváme proces, kdy na základě literárních děl jsou prvky daného příběhu přeneseny do audiovizuální podoby. V tomto směru chápeme tento výraz jako přeměnu díla jednoho druhu (literárního) na druh jiný (film) s větší či menší mírou snahy dílo věrně adaptovat do jiné podoby. (Mravcová, 1990, s. 8)

Linda Hutcheonová definuje adaptaci na základě tří pohledů – jako transpozici díla, tvořivý a interpretační proces a rozšířené intertextuální zapojení. Transpozicí rozumíme pouhé převedení díla do jiného rámce, média. Tvořivý a interpretační proces znamená nové pojetí díla a intertextuální zapojení souvisí s procesem vzniku adaptace a našeho zapojení. (Bubeníček, 2010, s. 11)

Adaptace není pouze produktem, ale i procesem vzniku, který představuje ve třech modelech: „telling to showing“, „showing to showing“ (převedení textu z jedné performativní formy do druhé), „showing to telling“ (např. u počítačových her, kdy se hráč stává aktérem příběhu). Model „telling to showing“ je adaptace vyprávění (literární text) v předvádění (divadlo, film). (Hutcheonová, 2010, s. 29)

Film a literatura si vzájemně přináší obohacení. Nejčastěji bývají adaptována prozaická díla, tedy romány, novely, povídky, pohádky. Odedávna byly ale filmy považovány za neúplné kopie jinak velkolepých literárních děl. Do hlubších studií se zabředlo až v 60. a 70. letech 20. st. a kritičnost neutichala. Filmová tvorba byla znehodnocována ve vztahu k literatuře aněkterí měli za to, že ji i poškozují, znetvořují, vulgarizují. Až George Bluestone (90. léta 20. st.) ve své studii uvedl, že kvůli rozdílnosti obou forem vyprávění, není možné, aby byly totožné. Literární předloha podle něho je pro filmaře pouhým odrazovým můstkem k vytvoření něčeho zcela nového. Chatman k problematice adaptace zmiňuje, že vyhotovení viditelné podoby postav jeví jako přínos filmu, kdy nám pomůže vnímat prožívání postav z výrazu jejich tváře, to v knize nenajdeme. (Bubeníček, 2010, s. 7-10)

Hutcheonová říká, že důvodem, proč vidíme filmové adaptace jako něco méněcenného, je ten fakt, že nám tam něco chybí. To je však často důsledkem zmenšení obsahu z důvodu převoditelnosti příběhu do filmu, např. vynechání nějakých detailů, osekání a zkrácení příběhu, ... Na druhou stranu může příběh doplnit bohatá zvuková podpora, díky které se nám propojí a umocní prožitky postav a lépe rozumíme ději. K tomu nám ve filmu dopomáhají i kostýmy, rekvizity, které zdůrazňují určité důležité prvky osobností a okolí. (Hutcheonová, 2010, s. 27)

Převedení charakterů postav z literární do filmové podoby bývá to hlavní, co diváci těžce prožívají. To proto, že se hrdinové najednou vyjadřují jinak (vzhledem, oblečením, mimikou, gesty, intonací, ...), než si daný čtenář při čtení příběhu představoval. Nicméně také přidání postav, změna zápletky, proměna časového a prostorového rozložení příběhu, jiný konec, to vše jsou pro diváka negativní znaky filmových či televizních zpracování jejich oblíbeného příběhu. (Bubeníček, 2010, s. 12)

Mravcová (1990, s. 5) popisuje vztah literatury a filmu takto: „*Nechceme tím říci, že bez znalosti knihy nelze porozumět jejímu obrazovému a dramatizovanému přetlumočení, trváme však na tom, že četba toto porozumění významně prohlubuje.*“ Tím vyjadřuje, jak přínosné může být využití souběžně obou forem vyprávění příběhu. Dále dodává, že by čtenáři/diváci měli přistupovat k filmu a knize rozdílně – respektovat rozlišné prvky vyjadřování „stejných“ situací, událostí, stavů.

V Lexikonu literárních pojmů (Pavera, 2002, s. 298) k tomu čteme: „*Důležitou úlohu při vnímání díla přitom sehrávají psychické a sociální dispozice recipienta.*“ Z čehož můžeme usuzovat na rozlišné vnímání filmu z pohledu dítěte oproti pohledu dospělého. To je potřeba mít na paměti. Z pohledu rodičovského i pedagogického myslet na to, že nelze filmová zpracování použít ve stejných situacích, příležitostech a prostředích jako literární.

4 Komparatistika

Pojem komparatistika je v Lexikonu literárních pojmů (Pavera, 2002, s. 178) popsán takto: „(z lat. *compare* = *srovnávat*), *také srovnávací literatura – literárněvědná disciplína, zabývající se srovnáváním děl různých literatur, ale rovněž srovnáváním literatury s jinými znakovými systémy (výtvarné umění, hudba apod.)*.“ Tedy také s filmem.

Pomocí této vědy máme možnost hledat souvislosti v dílech literárních a filmových – hledáme, co je stejné, co je jiné, nové. Na základě zjištěných faktů díla porovnáváme a hodnotíme.

Původní díla, která inspirují adaptace (ať už autorské literární adaptace děl, nebo filmové), se nazývají modely. Můžou jimi být mýty, pohádky – mezi nejznámější patří Popelka – ta není modelem pouze pro pohádkové adaptace, ale také romantické filmy a dramata. Aronson (2014, s. 33) říká, že model nenabízí výhradně strukturu a příběhovou linku, ale také neméně důležité postavy v čele s hlavním hrdinou, které mají svá vlastní specifika, vlastnosti, potřeby, a tak je možné, aby příběh postupoval správným směrem. Autoři adaptací se samozřejmě snaží vnést do modelu vlastní originalitu a pohlédnout na něj neotřelým pohledem, tak aby to diváka překvapilo, ale zároveň zachovalo podstatu.

Když se tedy dáme do komparování děl, je nutné vědět, případně si dopředu určit, **co budeme sledovat**, určit si vlastní hypotézu (otázku), jejíž platnost chceme zjistit. K tomu ještě potřebujeme určit společné faktory, ve kterých budeme díla srovnávat. To znamená takové, ve kterých se díla shodují, potkávají. (Hrabák, 1971, s. 33)

V porovnávání literárních a filmových zpracování pohádek to bude **téma a motivy, prostředí, postavy a kompozice**.

TÉMA A MOTIVY

Téma

To, o čem dílo pojednává, jeho myšlenková a obsahová stránka, představa o smyslu díla. Je to „gró“ celého příběhu, který v nás pravidla zanechá největší stopu po přečtení nebo zhlédnutí díla. (Hrabák, 1971, s. 33) V případě, že není zřejmé z názvu, odhalujeme ho postupně se čtením/sledováním příběhu, kdy přicházíme na charaktery postav, jejich chování. Téma je potřeba chápat komplexně, přestože je svým způsobem určitelné i u jednotlivých kapitol v knize či scén ve filmu. (Hrabák, 1977, s. 26, 33)

Jeho smysl si však můžeme vykládat různě, zvláště když se jedná o díla bez autora nebo díla, jejichž autor již nežije. Vždy záleží na čtenáři/divákovi, kontextu doby.

Motivy

Motiv je nejmenší významovou jednotkou, nejjednodušší prvkem v tematické výstavbě díla. Úzce souvisí s tématem, jelikož je jeho základním stavebním kamenem. Souhrnem motivů pak vzniká téma. Při čtení/sledování příběhu ho nevnímáme nijak vyhraněně nebo izolovaně, ale to neznamená, že není možné ho tak vnímat, když se na to zaměříme. Motiv sám o sobě nenese smysl, ale svého plného významu nabývá až zařazením do kontextu. (Haman, 1999, s. 87-90)

PROSTŘEDÍ

Tedy místo, ve kterém se příběh odehrává a které má vliv na téma a postavy. Je to určitý komplexní systém vztahů, jež vymezují místa, vzdálenosti a směry. (Peterka, 2007, s. 31)

Příběhy se mohou odehrávat v jednom prostředí (např. království, měšť, ...) nebo ve vícero odlišných prostředích. (Peterka, 2007, s. 233)

POSTAVY

Postava je definována takto: *„fiktivní, objektivizovaný subjekt v epickém a dramatickém díle. Spolu s dějem (akcí) představuje jejich nejzávažnější složku. Podle jejího postavení v syžetu díla a podle jejího významu rozeznáváme postavy hlavní (ústřední) a vedlejší (epizodní).“* (Pavera, 2002, s. 285)

Postavy v dílech se zpravidla dělí na hlavní a vedlejší s jedním hlavním hrdinou. V pohádkách můžeme jasně dělit postavy na dobré a špatné. Každá postava má své jméno, které často o postavě, především pohádkové, hodně vypovídá (např. Hloupý Honza, Šípková Růženka, Popelka, Prostřáček, ...), dále specifický vzhled a charakter, který se musí projevit, aby byl dostatečně zřejmý pro čtenáře/diváka. Poznáme to ze způsobu vyjadřování postavy verbálně (tón hlasu, intonace) i neverbálně (gesta, mimika, stavba těla). Tak se postavy od sebe navzájem oddělí. (Hrabák, 1973, s. 257)

Pohádky zobrazují nejnítěrnější lidské boje a ilustrují je právě na postavách, na kterých lze sledovat jejich vrozené instinkty, které se projevují ve vypjatých situacích (nebezpečí, strach, rozhodování, zoufalství). (Pavera, 2002, s. 32)

KOMPOZICE

„Jak literární, tak filmové dílo podává mnoho dílčích informací, přičemž způsob, jakým jsou tyto informace spojeny v celistvost, a zejména pořadí, v jakém jsou sdělovány čtenáři, je kompozice.“ (Hrabák, 1977, s. 27)

Jde tedy o plynutí příběhu a jeho rozvržení, načasování jednotlivých událostí a scén, jejich délku, umístění v příběhu, ... Podílí se na prožívání čtenáře/diváka, na požitku z příběhu/filmu.

Její základní druhy jsou:

- chronologická – jak příběh postupoval spolu s plynoucím časem (postupně)
- retrospektivní – zpětné vyprávění, vzpomínání na doby minulé
- paralelní – vyprávění několika dějových linek najednou
- rámcová – do jednoho příběhu je zapojeno více dílčích příběhů se svými postavami
- řetězová – více volně řazených příběhů
- tříštivá – nahodilé prolínání příběhů a časů (Kratochvíl, 2012)

Tradičnější (chronologická) kompozice je typická spíše pro literární díla, kdežto film je v tomto ohledu odvážnější a více si hraje s kompozicí ve snaze dílo ozvláštnit.

Praktická část

5 Šípková Růženka

Pohádka O Šípkové Růžence je jednou z nejznámějších pohádek vůbec (spolu např. s Popelkou) a byla tudíž sepsána a přepracována mnohými autory. Já se zaměřím konkrétně na zpracování Charlese Perraulta s názvem *Princezna ve spícím lese*, která byla vydána ve sbírce *Pohádky mé matky husy* poprvé roku 1697. Z tohoto zpracování pak vycházelo mnoho dalších autorů, např. bratři Grimmové se svojí *Šípkovou Růženkou* a pak také čeští autoři. Já použila český překlad Františka Hrubína z roku 1989. Tuto verzi budu porovnávat s animovanou pohádkou *Šípková Růženka (Sleeping Beauty)* z dílny Walta Disneyho z roku 1959, které je pohádka Charlese Perraulta předlohou.

Princezna ve spícím lese (Charles Perrault)

Pohádka vypráví o králi a královně, kteří dlouho toužili po dítěti. Když se to konečně podařilo, uspořádali velkou oslavu, kam pozvali všechny víly z okolí až na jednu, o které si mysleli, že už je mrtva. Ta na oslavu přeci přišla, ale z dojmu toho, že si jí neváží, přirklá nebohému dítěti kletbu smrti píchnutím se o vřeteno. Poslední víla tu kletbu zmírnila na stoletý spánek namísto smrti. Kletba se naplnila a princezna upadla po píchnutí o vřeteno kolovratu do stoletého spánku postupně s celým královstvím. To poté zahalilo husté trnité křoví. Nicméně po sto letech se jeden princ na základě dávné pověsti o spící princezně pln lásky vydal do toho zámku a husté křoví se před ním rozestupovalo. Vešel až do věže, kde princezna spala a v tu ránu se probudila a celé království s ní. Hned byla vystrojena svatba.

Po dvou letech se princ stal králem svého království po smrti svého otce, prozradil sňatek s princeznou i ve svém království a odhalil své dvě děti. Děti i princezna se zalíbily královně matce, která je chtěla na talíři (byla původem lidožroutka). Správce jí ale podstrčil jiné maso vydávané za lidské. Když se odhalilo, že není pravé, chtěla královna matka nechat děti, princeznu i správce s rodinou vhodit do kádě s hady a ropuchami. Vše dobře dopadlo, když se vrátil král. Lidožroutka sama skončila v kádi a ostatní byli zachráněni.

Šípková Růženka (Sleeping Beauty, Walt Disney)

Příběh začíná narozením princezny Jitřenky (v originále Aurora) a velkou oslavou na zámku. Tam přijde její zaslíbený ženich princ Filip a tři víly – Fauna, Flora a Počasíčko, které jí udělují dary. Král s královnou však nepozvali Zlobu (v orig. Maleficent), zlou vílu sídlící na Zakázané hoře, která se vymstila darem smrti píchnutím se o věténko. Víly vymyslely, že Jitřenku uchrání jejím ukrytím v chaloupce v lese, kde se o ní budou starat a vychovávat. Do jejích šestnácti let se jim to daří, ale pak Zloba princeznu objeví. Mezitím se Jitřenka dozví, že je princeznou a že je zaslíbená princ Filipovi. Je odvedena zpátky na zámek, kde ji sama Zloba navede do komnaty, kde se dotkne věténa a usne. Víly uspí i zbytek království a jdou osvobodit prince Filipa, mezitím zajatého Zlobou na svém zámku. Podaří se jim to, ale úprk prince je nelítostný. Zloba bojuje do posledního dechu a princ jí odporuje, prodírá se houštím, bojuje s drakem. S pomocí dobrých víl se mu vše podaří. Po vítězství vyjde do věže za Jitřenkou, kterou políbí a probudí ji tak ze spánku. Spolu pak jdou do sálu, Jitřenka se setkává se svými rodiči a je s chlapcem ze svých snů, kterému byla zároveň jako dítě zaslíbena.

Ohlasy

Šípková Růženka byla dokončena v roce 1959, tvůrci na ní pracovali celkem osm let a celá produkce stála 6 milionů amerických dolarů. Tím se stala do té doby nejdražší pohádkou, kterou Disney natočil. Mohlo za to především využití nových technologií (širokoúhlý formát, využití Techniramy a Technicolor), do detailu vypracované pozadí, ostrý obraz a k dokonalosti vypracovávané scény (např. scéna s Jitřenkou a princem Filipem v lese byla přetočena celkem čtyřikrát – byla náročná k natočení a navíc musela být perfektní, protože se jednalo o stěžejní scénu celého příběhu). Přestože ohlasy na tuto pohádku byly spíše kladné, nebyl to takový hit, aby přinesl očekávané výdělky.

To v té době přivedlo studio Walta Disneyho do velkých finančních problémů, musel propustit mnoho zaměstnanců z animačního oddělení (zbylo pouze 75 z 551) a další tvorba animovaných filmů byla zpomalena a odložena na vedlejší kolej. Celkem trvalo ještě 30 let, než se studio dostalo z tohoto finančního propadu. (Šípková Růženka (1959))

Americký týdeník Variety (1958) reagoval na vydání pohádky kritikou, která komentovala velmi kladně herce, kteří postavy namluvily (Aurora – Mary Costa, Princ Filip – Bill Shirley,

Tři dobré víly – Verna Felton, Barbara Jo Allen, Barbara Luddy) i jejich pěvecké výkony. Říká, že nejlepší části filmu jsou ty s třemi dobrými vílami.

Další dobová kritika z New York Times (Crowther, 1959) porovnává Šípkovou Růženku s o 22 let dříve vydanou Sněhurkou a vidí v ní mnoho podobnosti. Negativa vidí v hudbě Čajkovského, která nemá tak silné melodie, na které by se dobře zpívalo, spíše jen vytváří efektní podkres. Také podotýká, že scény se Zlobou by se daly přirovnat k hororu, u kterého se i dospělí polekají. Celkově film naopak oceňuje za grafickou stránku.

V současné době je Disneyho pohádka Šípková Růženka nadále v paměti mnohých diváků. Mnozí na ni vzpomínají jako na pohádku svého dětství a zpravidla ji hodnotí velmi kladně – pamatují si hrozivou Zlobu a její souboj s princem, vtipné a srdečné dobré víly a to, jak je příběh naprosto uchvátil. Ti, co pohádku viděli jako dospělí, mající srovnání s jinými animovanými pohádkami Disney, hodnotí pohádku spíše záporně – plytký příběh, upozadění hlavních postav (princezny a prince), plochý obraz. Obecně však ve srovnání Šípkové Růženky s dalšími klasikami, např. Sněhurka a sedm trpaslíků, Popelka, bývá viděna jako ta nejhorší příběhem i zpracováním. (Šípková Růženka, nedatováno)

5.1 Téma a motivy

Téma

V pohádce Charlese Perraulta je více témat. Pravděpodobně nejvíce zřejmé je téma lásky a její moci nad zlem (v tomto případě nad kletbou vyřčenou zlou vílou). V moci dobra přichází poslední víla, která dává naději, že kletba bude zmařena (princezna neumře, ale pouze usne na sto let a poté ji probudí princ). Zde rezonuje téma naděje v životě v podobě východiska, řešení, nového začátku a lepší budoucnosti navzdory nepříznivým až bezvýchodně působícím okolnostem. Také zde vidíme původ zla – kletba vyšla od víly, která sama byla dotčena, uražená, nazlobená – své zlé emoce, vyplývající ze situace, přeměnila na strašnou kletbu a ještě k tomu uvalenou na nevinného člověka.

Charles Perrault však na konci příběhu v rámci svého veršovaného naučení vyzdvihuje jiné téma – manželství a zralost obou jedinců, kteří do něho vstupují. Zdůrazňuje, že když oba počkají, dají si čas soustředěný sami na sebe (zde znázorněno stoletým spánkem), tak poté svazek manželský rozhodně na ničem netratí, spíše bývá lepší.

Ve druhé části příběhu s matkou lidožroutkou se vyskytuje ohrožení a s tím další téma – matka chce sníst svá vnoučata a snachu. Můžeme v tom vidět téma nezdravého vztahu

tchýně a snachy/babičky a vnoučat. Princ, syn královny matky, své tajemství o sňatku s princeznou nechtěl vyjevit, dokud starý král nezemřel, přestože na něj jeho matka značně naléhala a tušila, že princ něco tají. Svoje lidožroutské choutky pak nedokázala ovládnout, jakmile nebyl král doma. Je možné, že královna jednala ze žárlivosti, či pouze ze své lidožroutské nenasytlosti, každopádně chtěla ublížit své rodině a tak to s ní také dopadlo špatně.

Psychoanalytik Bruno Bettelheim (2017) ve své knize *Za tajemstvím pohádek* rozebírá pohádku O Šípkové Růžence od bratří Grimmů, jeho poznatky z tohoto rozboru jsou však použitelné i na variantu Charlese Perraulta, jelikož se v některých podstatných motivech shodují. Ve svém rozboru této pohádky říká, že hlavním tématem pohádky je dospívání jako cesta k dosažení pohlavní zralosti (první menstruace). S tímto obdobím je spojeno dlouhé soustředění na sebe, uzavření se vůči okolnímu světu a zdánlivá stagnace: „*Co může ke konci dětství vypadat jako nečinnost blízka smrti, není nic jiného než doba tichého růstu a příprav, z nichž se člověk probudí zralý k sexuálnímu svazku.*“ Bettelheim zmiňuje, že nejde pouze o tělesnou zralost, ale také o zralost osobnostní (poznání sama sebe). Z toho pak vyplývá, že takový člověk je zralý k soužití s druhým. Toto téma vnímá dítě podprahově na nevědomé úrovni myšlení a není tedy na první pohled zřejmé. Tento výklad souvisí i s Perraultovým naučením na konci příběhu o tom, že na svazek manželství je dobré počkat.

Ve filmu je téma totožné s knihou. Navíc se tam ale objevuje zápletka se zamilováním v lese, kdy se střetnou princezna Jitřenka a princ Filip. Dozvídáme se, že se již dříve setkali, a to ve snu. Navzájem však ještě neví, kdo je kdo. Jitřenka se pak dozvídá, že si nemůže toho hocha vzít, protože je zaslíbená již od dětství. Zde se objevuje téma domluvených sňatků a oproti tomu opravdové lásce. Pohádka však vyústí v to, že i přesto, že vztah byl z vůle rodičů domluvený, pravá láska si našla cestu a Jitřenka s Filipem se do sebe zamilovali. Filip svou lásku dokáže i v záchraně Jitřenky.

Ve filmovém zpracování netrvá spánek sto let. Víla předurčí spánek dlouhý, Zloba při uvěznění Filipa ukládá jako osud spánek stoletý a zesměšňuje tak prince, který je bezradný ve vězení. V podstatě je ale důvodem tak dlouhého spánku to, že je princ (pravá láska Jitřenky) uvězněn. Princ Filip v důvěře a lásce k Jitřence, o které se teprve od Zloby dozvěděl, že je to ta dívka, kterou potkal v lese a miluje ji, ji touží zachránit. Tady nám příběh říká, že dobré síly nám napomáhají, když míříme správným směrem – tak jako víly pomohly princovi v boji se zlem (v podobě Zloby a jejích sekundantů) – a vedou k vítězství.

Víly navíc dodávají, že k vítězství nad zlem potřebuje princ štít cti a mocný meč pravdy jakožto zbraně dobra.

Zlo je nakonec definitivně a velmi očividně poraženo – Zloba se přemění v draka, kterého princ bodne do srdce a zbyde po ní pouze její plášť. Záběry boje se Zlobou jsou sice děsivé, ale po chvílce napětí je vyhráno a zlo je poraženo. V porovnání s knihou je šťastný konec vystižen lépe – v knize se o dalším osudu zlé stařeny už nedozvídáme nic, proto v nás může zůstat strach z jejího nečekaného návratu. Opakovaná hrozba znázorněná matkou královnou je další připomínkou nedokonalého vítězství. To může být pro děti matoucí a nejasné. Úplný konec, tedy smrt lidožroutky v kádi, je sice jasným vítězstvím dobra nad zlem, ale cesta k němu je celkem dlouhá.

Část s lidožravou matkou Disneyho zpracování nevykresluje, příběh končí scénou, kde Jitřenka šťastně tančí s princem Filipem za přítomnosti rodičů obou z nich i všech tří dobrých víl, které jsou velmi potěšeny. Tedy dokonale šťastný konec. Tento jev se objevuje ve více pohádkách Disney – opomenutí nesympatických částí původní předlohy (lidové pohádky) a přetvoření příběhu na líbezný, líbivý s dokonale šťastným koncem. Pro tento proces se ustálilo označení „disneyfikace“. Názory na to, proč Disney pohádky takto upravoval, jsou různé. Mohl to být čistě ekonomický tah (komerce, větší výdělky) nebo zkrátka snaha zpopularizovat pohádky v jejich jemnější, hřejivější variantě. (Havlová, 2019)

Motivy

Mezi hlavní a průvodní motivy příběhu Princezna ve spícím lese a současně Šípkové Růženky (film) patří rodina, oslava (ve filmu narození Jitřenky, ale i oslava v sídle Zloby na počest naplnění kletby a následně na zámku na počest návratu Jitřenky s Filipem), dary jakožto motiv vkladu dospělých do života dítěte, ať už kladného (dobrodiní) nebo záporného (kletba). Kletba přichází na základě urážky a dotčení zlé stařeny/Zloby. V obou zpracováních se objevuje motiv rodičovské ochrany v příkladu otce princezny, který nechá zničit všechna vřetena v království ve snaze uchránit svou dceru před osudnou kletbou. Bettelheim (2017, s. 282) tento symbol přisuzuje horlivé snaze otce zabránit nástrahám dospívání v životě své dcery. Píchnutí se o vřeteno jakožto další z důležitých motivů, který najdeme v obou zpracováních, je naplněním zlé kletby, tedy záporného vkladu do života princezny, který musel nevyhnutelně přijít. Bettelheim říká, že samotné vřeteno (v češtině přeslice) je symbolem pro ženské pokolení. Fakt, že se o něj píchne, znázorňuje menstruaci, která je na základě biblického významu prokletím ženy. Spánek jako následek tohoto počínu

nahradiť smrt, ktorá bola pôvodní kletbou. Je časem, kdy se vše zastaví, celé království usne spolu s princeznou. V knize trvá spánek sto let a je s tím spojeno zahalení království do trnitých keřů, kdežto ve filmu je ještě týž den princezna zachráněna. V tomto zásadním bodě se příběhy nepotkávají, a tedy z nich neplyne stejný závěr. Tato odlišnosť vychází z výstavby příběhu. Tím, že Jitřenka s princem Filipem byli stejně staří a od dětství vzájemně zaslíbení, nemělo by smysl, aby pak princezna usnula na sto let. Sama by nezestárla, ale princ ano. Samotný fakt, že se princezna s princem znali od dětství a pak se do sebe ve svůj čas zamilovali, mohl být snahou studia Disney upříť divákovu pozornost na romantický vztah princezny a prince. Příběh je pak o něco lákavější. Oproti tomu to, co můžeme vyčíst z knihy, nás nabádá k trpělivosti a vyčkání na správný čas k pěstování partnerského vztahu. Ze sledování filmové pohádky toto poselství nemůžeme přijmout, protože princezna spí pouze velmi krátce, namísto toho je dán větší důraz na těžký boj dobra se zlem (prince Filipa se Zlobou), kde nakonec dobro vyhraje.

Ve filmu je průvodním motivem a zároveň jedním z darů princezny píseň a neobvykle krásný zpěv. Díky písni a zpěvu se Jitřenka setká s princem Filipem a zamilují se do sebe opět za doprovodu písně. Dále v příběhu nacházíme motiv záře jako symbol krásy (vlasy jako slunce zář) a radosti (jméno Jitřenka – rozbřesk, radost pro krále a královnu), ale také v protikladu zelená záře jako symbol a průvodní jev moci Zloby.

5.2 Prostředí

V obou zpracováních se zpočátku nacházíme v královském paláci, kde se zrovna narodila princezna. Příběh knižní se dále odehrává ve věži královského letohrádku, kde se princezna píchne o vřetenko a probuzení proběhne v komnatě, kde spí. Oproti tomu ve filmu se do toho mísí Zakázaná hora, sídlo Zloby, které působí děsivě – jsou to vysoké špičaté hory na kterých je vybudován zámek s padacím mostem. Vše je chladné a temné, nad zámek se točí vír z oblaků zbarvených do zelené. I uvnitř je temno, světlo tvoří zelené plameny a v kontrastu s tím jsou tam vyvěšeny potrhane fialové prapory. Jitřenka si mezitím v poklidu užívá svého domova – chaloupky v lese. Les působí velmi přívětivě, světle, bezpečně, je plný stromů s korunou ve tvaru obdélníku a milých zvířátek. Chaloupka je také velmi útulná a čistá. Jitřenka se píchne o vřetenko v jakési postranní věži královského paláce a poté spí zase v jiné věži, a to přímo té nejvyšší.

V knize se naopak oproti filmu nesetkáváme se sídlem zlé víly, ale s druhým královstvím, rodištěm prince, který vysvobodil princeznu. Tam se také odehrává druhá část příběhu –

s matkou lidožroutkou. Konkrétně v domečku v lesích – zde prostředí odpovídá chaloupce, kde v Disney pohádce přebývala Jitřenka s tetičkami vílami – a domečku správce, kde byly ukrývány domnělé oběti královny matky. Nakonec tu máme nádvoří královského paláce, kde vše skončilo.

5.3 Postavy

Princezna

V knize se dočítáme, že kvůli tomu, jakým zázrakem byla princezna pro své okolí (především pro rodiče), dostala mnoho dobrého do vínku (přece jenom ji obdarovalo 7 víl), konkrétně krásu, půvab, umění tančit, zpívat, hrát na nástroje a být milá. To nám dává obraz princezny v příběhu Ch. Perraulta. Postupem příběhu se tyto vlastnosti v podstatě neprojevují, navíc je o ní řečeno, že byla „hodně prudká a trochu ztřeštěná“. Prý důsledkem toho se mj. také píchla o věténko. To úroveň princezny snižuje a znevažuje ji to v jejím postavení princezny. V pozdějším dění příběhu, kdy už je princezna s vlastními dětmi v domečku v lese a přijde k ní správce, že ji musí zabít, se projevuje jako velkorysá a milující matka svých dětí (pro setkání s nimi by klidně zemřel). To je velký znak nesobecké lásky.

I ve filmu narození princezny všichni vítají a opěvují, od víl je obdarována krásou (vlasy jako slunce zář, ústa přímo z růží má) a zpěvem, Zloba dodává, že bude milována všemi, kdo ji znají. A tak tomu také je. Je krásná, milá a přívětivá ke svému okolí. Velmi hluboce prahne po životní lásce, kterou „potkala už ve snu“. Je také poslušná svým tetičkám a jejich příkazům. Když se zamiluje a zároveň se dozví, že je princeznou a nemůže si vzít prince, truchlí a pláče. Tento stav se podílí na její poddajnosti zelenému světlu, lákadlu Zloby, a poslušnosti jejímu příkazu dotknout se větěna.

Princezna ve filmu má mnohem více prostoru oproti knize. Tam stojí více v pozadí prince a jeho matky, což neubírá na jejích dobrých vlastnostech, ale není tam tolik prostoru je projevit jako ve filmu, kde tomu pomáhá samozřejmě i vizuální stránka, výrazy ve tváři a její vystupování.

Princ

V knize princ vystupuje jako mladík, který se bez jakékoliv jistoty, pouze na základě „povídaček“ prostých lidí, oddá myšlence zachránit spanilou princeznu spící v hradě zarostlém roštím. Už z toho je patrné, že ho tam táhla víra v pravdivost této informace, ale také zamilovanost. Aby ve zkoušce obstál, pomohla mu jeho odvaha, i když se chvílemi

obával (např. při pohledu na spící působící jako mrtvé). Když spatří pannu, zamiluje se láskou větší, než má sám k sobě, je v rozpacích. Matoucí je fakt, že nechtěl říct o sňatku s princeznou svému otci a matce. Dozvídáme se pouze, že matce se bránil cokoli říct, protože se jí bál kvůli jejím lidožroutským choutkám (hlavně kvůli dětem). Zde princ působí naopak zbaběle a velice nelogicky oznámí sňatek až po smrti svého otce, přestože jeho matka (ta hrozba) stále žije, a navíc jí svěří pod „ochranu“ svoji rodinu, když odjíždí do boje. Nicméně zachová se velice statečně a autoritativně, když vidí výjev na nádvoří, kde se chystají zabít jeho ženu a děti.

Ve filmu vystupuje zprvu jako dítě, kdy je mu určena Jitřenka za budoucí ženu. Poté jako pravděpodobně dospělý se chová velmi mile, něžně zachází s Jitřenkou a zároveň je smělý a velmi po ní touží. Po tomto setkání se odhodlaně vzepře otci a jeho plánu, aby si princ vzal princeznu. Je ochoten ji milovat a oženit se s ní, i když je podle něj patrně venkovská dívka. Princ je ve filmu statečný a odhodlaný v boji se Zlobou a všemi překážkami, které mu klade na cestě za princeznou. Bojuje vytrvale, je zapálený pro výhru a za pomoci víl uspěje a porazí Zlobu.

Princ v knižní podobě je více rozporuplný a nepůsobí jako výhradně kladná postava s čistým srdcem oproti té filmové. Obě zpracování vyobrazují prince jako statečného a zároveň milého a zamilovaného.

Rodiče princezny

Matka princezny je v obou příbězích vedlejší postavou. V té filmové působí jako dobrá žena a matka, která miluje svou dceru. V knižní verzi se o ní nedozvíme nic kromě toho, že velmi touží po dítěti. Jako čtenáři můžeme předpokládat, že byla podobně jako ve filmu ideálem dobré ženy a matky, přestože to není přímo znatelné z jejího vystupování.

Otec princezny v pohádce knižní působí jako rozhodný muž, který chce za každou cenu ochránit svou dceru. Udělá všechno pro to, aby se nepíchla o vřetenko. Nezabráni tomu, ale i tak zůstává klidným. Ve filmu král působí přátelsky, vřele a starostlivě, možná až přecitlivěle. Má velký strach o svou dceru, také nechá spálit všechny kolovrátky a svolí i k tomu, že princeznu budou ukrývat tři dobré víly, jen aby ji ochránil. Když spatří svou dceru, je překvapen, uklidněn a na pohled šťasten.

Obě podoby rodičů princezny nesou ideál rodičovství v lásce, kterou chovají ke své jediné dceři.

Rodiče prince

Ve filmu můžeme vidět pouze princova otce, který je přirozeně srdečný, optimistický, veselý, ale také výbušný a celkově emocionálně labilní. Myslí to dobře s lidmi okolo sebe, i když jsou jeho projevy většinou prudké.

V knize jsou rodiče oba – o králi se dozvídáme, že byl dobrák. Královna má v příběhu důležitější roli. I když pochází z rodu lidožroutů, vystupuje zpočátku kladně, starostlivě. Nicméně když princ vyjde s pravdou najevo a představí jí své děti i ženu, začne se chovat zle. Chce postupně všechny sníst, její lidožroutské pudy ji ovládnou, vystupuje velmi autoritativně a krutě. Nakonec chystá i velmi ošklivou pomstu potom, co zjistí, že byla podvedena. V závěru sama zemře.

Ve vyobrazení rodičů prince se zpracování výrazně liší, především v důrazu na otce ve filmu, kdežto na matku v knize.

Dobré víly/Flora, Fauna, Počasíčko

V knize obdarovává princeznu celkem 7 dobrých víl, každá jí daruje něco dobrého do života, ale jsou zachovány v anonymitě, nic se o nich nedozvíme. Výrazněji mezi nimi vystupuje mladá víla, která vyslovuje sudbu po zlé stařeně. Ta kletbu zmírní ze smrti na stoletý spánek. Je také tou, která po usnutí princezny přijede, aby se situací vypomohla (všechny kromě krále a královny nechá také usnout hlubokým spánkem, aby bylo probuzení pro princeznu příjemnější; také zahalila zámek do trnitých keřů, aby se tam nedostali žádní zvědavci).

Ve filmu jsou dobré víly mnohem více hybatelkami příběhu. Jsou charakterními postavami se jmény a svými specifickými vlastnostmi. Princeznu mají od prvního pohledu z celého srdce rády a neváhají udělat vše pro to, aby ji ušetřily toho hrozného osudu a Zloba byla poražena.

Každá z víl se projevuje trochu jinak, ale spojuje je добрota, laskavost, dobrosrdečnost, touha po spravedlnosti. Ve filmu jsou vtipným prvkem (nejsou „smrtelníci“ a některé věci neumí atd.) a provází princeznu od narození až po záchranu. Jsou citlivé, dokáží s Jitřenkou soucítit a myslí na její dobro. Nakonec však svojí svéhlavostí a neschopností se dohodnout na barvě šatů zapříčiní to, že se Zloba dozví, kde Jitřenka přebývá. V její záchraně pak sehrají nezbytnou roli – ušetří celé království hrozně rány z toho, že princeznu přece jen dostihla předurčená kletba (uspí jej), pomohou princ Filipovi z vězení (darují mu zbraně, kouzly ho uchrání od spousty nástrah Zloby) a konečně mu vypomůžou definitivně Zlobu porazit.

Zlá víla/Zloba

I se zlou sudičkou se v knize tolik neseznámíme. Víme, že byla stará a že už padesát let nevyšla z věže. Nechala se pak urazit tím, že ji nepozvali na hostinu. Z toho vzešla krutá kletba píchnutí se o vřeteno a smrti. Víc se o této víle nepíše. Nevíme ani, zda stále žije, nebo už stářím umřela.

Oproti tomu Zloba z Šípkové Růženky je mnohem charakternější a výraznější postavou v celé pohádce. Vzhledově i svým vyjadřováním je temně zlá a jedovatá. Působí jako sofistikovanější zlo, než např. hloupý nemotorný obr. Je inteligentní, mocná, sebevědomá, zlomyslná. Touží jen po vlastním klidu a prospěchu, její pohnutky nejsou v ničem dobré, je pyšná, druhé shazuje a sebe vyvyšuje. Má své vlastní sídlo Zakázanou horu zahalenou do mračen, tam s ní žije armáda poskoků (ti jsou sice hloupí, ale je jich hodně) a doprovází ji havran, který je jejím spolupracovníkem a pomocníkem v každé špatnosti. Zloba princeznu naláká svou zelenou září ve chvíli její zranitelnosti a přinutí ji příkazem a fascinací vřetenkem se ho dotknout. Princem poté manipuluje, vysmívá se mu a vnitřně má pokoj, že byl její cíl naplněn.

Celkově je Zloba mnohem zřetelněji popsán a zviditelněn zlo, které pak bylo náležitě poraženo, oproti knize, kde šlo pouze o ublíženou stařenu, u které ještě k tomu nevíme, jak to s ní skončilo.

Vynechané a nově vytvořené postavy

Správce

Správce je postavou, která byla ve filmové verzi vynechána, protože se objevuje až v druhé části Perraultova příběhu (v té s matkou lidožroutkou). Je to muž, který navzdory příkazům své paní obhájí životy princezny a jejích dvou dětí. Přelstí královnu matku, lže jí a to vše pro zachování lidských životů. Z příběhu vyplývá, že je to dobrák, který nedokáže ublížit člověku.

Žádné další postavy nebyly vynechány ani přidány.

5.4 Kompozice

Obě zpracování postupují v příběhu chronologicky, tedy postupně od otěhotnění královny přes obdarování sudičkami, kletbu, píchnutí se o vřeténko, spánek princezny až po její osvobození.

Rozdíl je v postupu událostí a místy v jejich jinakosti. V Princezně ve spícím lese se po usnutí princezny odehraje sto let a poté se princ dozvídá o její možné záchraně, vydává se tam, probudí ji, pak si povídají, večerí s ostatními, vezmou se. Příběh tím nekončí, ale pokračuje dál ještě narozením dvou dětí, Jitřenky a Dne, přestěhováním se do druhého království a následují všechny události další – matka lidožroutka chce sníst svá vnoučata, svou snachu, pak je chce zabít v sudu i se správcem a nakonec sama skáče do sudu při příjezdu svého syna.

Film se začíná od knihy lišit v postupu událostí už při ukrytí princezny do lesa na šestnáct let. Pak následuje setkání se s princem v lese a zamilování se, zjištění pravdy o urozeném původu, přesun na zámek, naplnění kletby. Ještě v tom stejném dni je osvobozen princ Filip, zachrání princeznu a příběh končí tancem. Chybí zde tedy stoletý spánek a s tím spojené retrospektivní části příběhu (pověsti o tom, co se stalo v zarostlém hradu; poznámky o šatech a hudbě z doby před sto lety). V druhé části knihy jsou i vzpomínkové části na minulost a původ královny matky.

Ve filmu se objevují také retrospektivní části – vzpomínání víl na dobu péče o Jitřenku, vzpomínání Zloby a otce Jitřenky na dobu šestnácti let napětí a nejistoty.

6 Potrestaná pýcha

Pohádka *Potrestaná pýcha* byla sepsána Boženou Němcovou a vydána ve sbírce Národní báchorky a pověsti, které byly zveřejňovány po sešitech v letech 1845–1848. Já jsem čerpala z vydání novějšího (rok 1956).

Jedná se o pohádku, která vypráví o pyšné princezně Krasomile, jíž láska přeměnila v dobrotivou a přívětivou ženu. Král Miroslav se do ní zamiloval na první pohled a poslal jí na oplátku obraz s vlastní podobiznou. Princezna ho odmítla se slovy, že by si od takového nenechala ani obuv svou zavazovat, ostatně stejně jako každého jiného uchazeče o její ruku. Když to král Miroslav zjistil, vydal se za princeznu sám v nuzném šatstvu a nechal se najmout panem králem (otcem Krasomily) jako vrchní zahradník. Již při prvním setkání s Miroslavem se v Krasomile cosi stalo, vyzvala ho, aby ji doučoval na harfu. Postupem času se do Miroslava zamilovala a její srdce se obměkčovalo. Miroslav se po nějaké době s princeznu loučí, ale ta ho nechce propustit. Na rozkaz krále, a popud vyjádřené lásky, se ještě ten den vezmou a jsou z království oba vyhnáni v chudém oděvu.

Spolu se vydávají směrem do Miroslavova království, kde se usídlí v malém domečku a žijí se prací. Krasomila, stále netušící, kdo vlastně Miroslav je, snese všechny výzvy spojené s vlastním uživením se a tvrdou prací. Miroslav pak přijde s nabídkou práce v královské kuchyni s přípravou svatební hostiny (král si přivezl nevěstu). Krasomila opět ochotně nastoupí a pracuje svědomitě a pilně, na chodbě dokonce králi střevíček zaváže. Pak je zavolána do komnaty, kde na ni čeká spousta krásných šatů a komorná, která jí vyřídí vzkaz od krále – prý si s ní chce za odměnu zatancovat. To Krasomila zprvu odmítá, ale náhle se u ní objeví její Miroslav oděn jako král a veškerá pravda vyjde najevo. Při tomto setkání přijde i král, otec Krasomily, vše se vysvětluje a Krasomila se stává královnou po boku Miroslava, kterou poddaní vítají s velkou vděčností.

Pyšná princezna (česká filmová pohádka, 1952)

Velice známým a oblíbeným filmovým zpracováním této pohádky je *Pyšná princezna* z roku 1952 režírovaná Bořivojem Zemanem. Princeznu Krasomilu ztvárnila Alena Vránová, prince Miroslava Vladimír Ráž a krále (otce Krasomily) Stanislav Neumann.

Filmový příběh dost věrně, i když s drobnými úpravami, vypravuje originální pohádku *Potrestaná pýcha*. Konkrétní rozdíly budou pojmenovány v následujících kapitolách. Zde bych pouze zmínila, že se na tomto filmovém zpracování odráží doba, ve které se točilo,

tedy období socialismu v Česku. Zejména v důrazu na důležitost lidské práce a rovnosti všeho lidu. Už v úvodní scéně, kdy projíždí král Miroslav se svou družinou vlastním královstvím a navštěvuje přitom svůj tvrdě, ale s chutí pracující lid, který si přitom radostně zpívá a každý zvlášť opěvuje své řemeslo, je znát, že to svým způsobem vykresluje ideu komunismu – všichni mají práci a přispívají tak ke společnému blahu, král Miroslav je dobrým pánem, protože je lidu blízko a jejich práci doceňuje. Těmito scénami mi to připomíná jen o rok dříve natočený český film *Císařův pekař – Pekařův císař*, zejména idealistickou scénu *Ten umí to a ten zas tohle*.

Ohlasy

Pyšná princezna byla natočena v roce 1952 a byla tak první československou filmovou pohádkou (po zestátnění kinematografie v 50. letech). Určila rámeček pro všechny další pohádky produkované v socialistickém Československu – měly odrážet současnost a přitom vychovávat dětské diváky skrze neshody chytrých a hloupých, bohatých a chudých a také vyzdvižením důvtipu dělníka spolu se zesměšněným šlechtou. Pohádky se v té době staly stěžejním filmovým žánrem.

Pyšná princezna se po svém uvedení těšila velkému úspěchu z řad diváků u nás (v kinech ji shlédlo kolem 10 milionů lidí) i v zahraničí. Na Mezinárodním filmovém festivalu Karlovy Vary v roce 1952 získala ocenění za Nejlepší film pro děti („*umělecky zdařilé podání národní pohádkové látky, která vyzvedá myšlenku o výchovném vlivu práce na člověka*“). (Pyšná princezna, nedatováno) Vyzdvihován byl způsob, jakým režisér Bořivoj Zeman vnesl do pohádky důraz na důležitost práce, která by měla být pro každého jedince smyslem života. Navíc je práce a láska vyobrazena jako něco, co dokáže pyšného člověka polepšit, tudíž se může stát platným členem společnosti. (Šrajcar, 2015)

V souvislosti s pohádkou se v kruzích kritiků debatovalo zejména o jejím významu pro budování socialismu a české národní uvědomělosti. Záporně bylo hodnoceno, např. ztvárnění krále Miroslava, který prý působil příliš měkce, nedostatečné využití národních písní, použití loutny (románský nástroj), architektonické řešení kulisy (inspirace na Západě). (Fikejz, 2017)

Názory odborníků se ve své době velmi lišily – někteří chválili a jiní ostře kritizovali. Nepopíratelným faktem je to, že se jedná o legendární pohádku, která oslovila spousty českých, slovenských i zahraničních diváků z řad dětí i dospělých. A stala se nedílnou součástí naší kinematografie.

Dnes se na Pyšnou princeznu pohlíží spíše kriticky (zobrazení ideálů socialismu, manipulace s divákem, „náprava“ ženy mužem, atd.). (Kostlán, 2007) Přesto však zůstává nedílnou součástí TV vysílání v době Vánoc a pro mnohé nejoblíbenější pohádkou jejich dětství.

6.1 Téma a motivy

Téma

Hlavní téma Potrestané pýchy vyplývá již z jejího názvu – člověčí pýcha a sebestřednost a jejich pokoření a přetvoření ve ctnost dobroty a přívětivosti. Tyto vlastnosti jsou vykresleny na postavě princezny Krasomily jak v pohádce, tak ve filmu. V tomto ohledu se od sebe zpracování neliší. Pýcha je pokořena láskou, kterou chová Miroslav ke Krasomile a na základě které jí vystaví zkoušku. Princezna je však pyšná a nějakou dobu trvá, než se její srdce obměkčí a tvrdá kůra pýchy pookřeje. Jak k tomu dojde, se ale ve zpracováních liší.

Ve verzi původní se pýcha postupně vytrácí s časem stráveným v blízkosti milovaného Miroslava. Prvně je slovy vyjádřena změna v nahlížení princezny v okamžiku, kdy Miroslav dozpívá svou píseň a oznámí odchod ze služby zahradníka. Krasomila ho chytí za ruku a před svým otcem vyjádří, že ho miluje bez ohledu na jeho původ (v domněnku, že je Miroslav chudý a nevznešeného rodu). Otec jí připomene její dřívější slova: *„Můj ženich se musí krásou, vznešeností, uměním a šlechtností nad jiné skvíti, sice nikdy mým nebude.“* Krasomila se v této chvíli vůči svým předešlým postojům vymezuje a na vznešenosti a bohatství ženicha jí nezáleží. Tato slova a její rozhodnutí je později zkoušeno v práci, kterou musí konat ve prospěch svého muže, nikoliv sebe. Konečné pokoření je znázorněno na střevíčku, který Krasomila zavazuje na chodbě králi sama a dobrovolně. Tento moment je pro uzavření proměny princezny zásadní – čelí vlastním slovům, že by ji král Miroslav nebyl hoden ani obuv zavazovat. A teď ona váže střevíc jemu.

V závěru promlouvá Krasomilin otec a vyzdvihuje důležitost této zkoušky, která ponese dobro jí i jejím dětem.

Ve filmovém zpracování je přeměna pýchy obrazněji znázorněna za využití „zpívající“ květiny. Když vykvete, naučí ji Miroslav píseň, kterou slýchávala Krasomila v dětství od své chůvy ještě předtím, než jí pýcha zatemnila mysl. Miroslav Krasomile květinu dá a ona je jí doslova učarovaná. Nechá ji ve své komnatě, ale květina vadne. Miroslav Krasomile vysvětlí, že to je důsledkem zlé pýchy. Krasomila se urazí. Miroslav sám pak princezně

zpívá a Krasomile to nedá pokoj, píseň se jí tolik líbí, že je ochotná slušně Miroslava požádat, aby ji naučil hrát na loutnu, pak i pomáhá Miroslavovi v práci na zahradě, jen aby dříve spolu zpívali. Píseň *Rozvíjej se poupátko* je tedy kouzelným prvkem, který princeznu proměňuje a pomáhá jí rozpomínat se na časy, kdy ještě nebyla pyšná. Nakonec květina testuje, zda se princeznina pýcha vytratila, nebo jí jde stále jen o sebe, a potvrdí, že pýcha je pryč. V činech Krasomily se dále odráží její proměna – uteče za Miroslavem, rozpomene si na svoji chůvu (v podstatě náhradní matku, která ji vychovala), zkouší pronásledování, tvrdou práci, prosté jídlo a pak sama pýchu ševce odsoudí a navrhne trest.

Střevíc Miroslavovi ale zavázat odmítne a uteče, Miroslav ji dohoní, sejme z koně a Krasomila řekne: „*Stejně tě mám ráda, i když jsi král.*“ Závěr mi v tomto ohledu přijde trochu nečitelný – Krasomila se zřejmě urazila na základě zjištění, že je Miroslav ve skutečnosti králem, proto utekla, ale zase hned obrátila.

Ve filmovém zpracování zároveň hodně silně rezonuje téma nespravedlnosti vůči prostým lidem a manipulace. Děje se tak na obrazu Půlnočního království, ve kterém vládne král (otec Krasomily), jež nechává za sebe nevědomky rozhodovat své tři rádce. Samozřejmě rádcové radí velice špatně, hrabou si peníze pro sebe a kvůli tomu vybírají „nekřesťanské“ daně, vydávají nesmyslné zákazy (např. zákaz zpěvu – ten tam není zcela jasně obhájen, ale zřejmě ho rádcové zavedli, aby princezna snadněji zapoměla a později se nerozpomněla na dobrou chůvu). Myslí jen na svůj prospěch, krále i princeznu manipulují, obelhávají, prostým lidem se v království daří tuze špatně. Vše se začne v království měnit s příchodem Miroslava (převlečeného za zahradníka), proměnou a následným útekem Krasomily, promluvou babičky (chůvy) a s tím vyjevením celé pravdy. Král udělá moudrá rozhodnutí za pomoci chůvy a nakonec předá vládnutí Miroslavovi, který již je dobrým panovníkem ve své zemi, kde se daří lidem velmi dobře.

Motivy

Obě zpracování se shodnou na ústředních motivech příběhu, které jsou: krása, obraz, svatba, střevíc, láska, proměna, práce. Zde bych doplnila, že motiv krásy, lásky, svatby a lásky je mnohem více akcentován v *Potrestané pýše*. Kdežto motiv práce, který taktéž najdeme v obou příbězích, je zdůrazněn v *Pyšné princezně*. Částečně najdeme shodu i v motivu hudby/písni, nicméně s odlišným důrazem i významem. V *Pyšné princezně* je v podstatě hlavním hybatelem příběhu a příčinou proměny princezny píseň *Rozvíjej se, poupátko*. Navíc je zpěv a hudba symbolem svobody, lásky a radosti. Kdežto v *Potrestané pýše* jde

o výuku princezny hře na harfu a spíše má funkci sblížení Miroslava a Krasomily, než zázračný účinek proměny.

V *Pyšné princezně* je navíc výrazným motivem i zahrada a květiny, které patří k Miroslavovým zájmům a vedou i ke sblížení s Krasomilou. Postupným rozvojem příběhu si květin Krasomila váží, pečuje o ně, to dokazuje její proměnu. Dále se zde objevuje motiv minulosti a v souvislosti s tím zapomínání a rozpomínání. Princezna byla milá a hodná, když byla ještě malinká, ale výchova zlých rádců ji změnila a na všechno zapomněla a její otec také, navíc se zle dařilo všem lidem v zemi. Z toho můžeme cítit důležitost povahy okolí, které nás obklopuje, kým se necháváme určovat a od koho si necháváme radit. S tím souvisí i motiv peněz, chamtivosti a mohli bychom říct korupce. To vše symbolizují královi špatní rádcové. Při pohledu na poddané vidíme i motiv boje s nespravedlností (šlechtou), který se na konci převrací do pospolitosti poddaných a šlechty.

V *Potrestané pyšce* výrazně vystupuje nejen motiv lásky, ale také manželství a věrnosti. Po sňatku se Miroslav a Krasomila o sebe vzájemně starají, vydávají se sobě navzájem a zachovávají si věrnost. Také rodina, ta nejvíce rezonuje v závěru, kdy se v komnatě objeví i otec Krasomily a vyzdvihuje důležitost dědictví a předávání vlastních vlastností a kvalit svým potomkům. V tomto zpracování se setkáváme i s kontrastem bohatství a vznešenosti a chudoby a pokory ve chvíli, kdy Krasomila ztratí post princezny a žije s Miroslavem v chudých poměrech.

6.2 Prostředí

Film i kniha se odehrávají v prostředích dvou království – království Miroslava a království otce princezny Krasomily. Konkrétně na obou zámcích/hradech, v královské zahradě princezny Krasomily. Film navíc oproti psané verzi obsahuje záběry z domovů poddaných (švec, milř, mlynář, sedlák, chůva), z trhů, luk a lesů, královské zahrady krále Miroslava, vězení, a obsahuje i ikonickou scénu jízdy na kládě. Nic z toho v knize nenajdeme.

V původní verzi máme zase navíc prostředí vznešených dam, pro které Krasomila pracuje, královskou kuchyň a komnaty na Miroslavově hradě. Tam také příběh končí, kdežto ve filmové verzi se konec odehraje na zámku, ze kterého pochází Krasomila a kde je předáno vládnutí nad královstvím Miroslavovi.

6.3 Postavy

Král Miroslav

Ve filmu je král Miroslav dobrým, spravedlivým a pracovitým panovníkem své země. Rozumí svému lidu, má ho rád, ctí jeho práci (dokonce z jeho úst padne věta, že je dobrým králem jen díky tomu, že jeho lid poctivě pracuje). To se projeví i při výběru obrazu, který pošle Krasomile. Vybral ten, na kterém je nejvěrohodněji vyobrazen a se slovy „*Pracoval jsi dobře a poctivě.*“ předá malíři obrazu měšec dukátů. Do princezny je od chvíle, kdy vidí její obraz, zamilován, zdrtí ho, když jeho obraz odmítne. K tomu, aby se za ní vydal, ho motivuje píseň ponocného o tom, že mít milou je vzácné a že se za ní má vypravit. Následně je na hranici dosti názorně vyznačeno, že Miroslavova země je dobrá a Půlnoční království ne (hraniční kámen je pomalován černobíle, černá část je Půlnoční království, sedí na ní sup a hraje velmi dramatická hudba v pozadí).

Jeho dobrota se projeví např. tím, že zaplatí za ševce nespravedlivě vybírané daně. Je odvážný a bodrý. Na princeznino rozmazlené a pyšné chování reaguje vychytrale, odmítá být jejím sluhou a poskokem, svým chováním a reakcemi princeznu „vychovává“, je pevný a jasně vymezuje, jak je a není dobré se chovat. Postupně chce princeznu proměnit vzpomínkou na dobu, kdy pyšná nebyla – písničkou (zpívá, přestože je to zakázáno). Na závěr dává najevo, že dobrého panovníka nedělá jeho postavení, ale to, jaký je a co má v hlavě.

V knize není tolik rozvedeno, jakým byl Miroslav panovníkem. Pouze z vystupování jeho jako postavy víme, že byl rozumný a dobrý k lidem okolo sebe, včetně svých poddaných. Větší zaměření je na jeho přístup ke Krasomile. Opravdu ji miloval, když se za ní vydal, respektoval její přání a učil ji na harfu. Oblíbila si ho ona sama i dvořané. Když se jejich láska před králem rozkryla, nechal je oddat a vyhnal ze zámku, Miroslav toho litoval, nechtěl, aby Krasomila kvůli němu trpěla – v této části není dost patrné, do jaké míry Miroslav Krasomilu zkouší; zda opravdu nečekal, že ho král vyžene a skutečně Krasomilu litoval, nebo jestli o všem věděl a lítost pouze předstíral se záměrem prověřit Krasomilinu nápravu. Nicméně v závěru je vyjeveno, že Miroslav toužil cíleně z lásky ke Krasomile její pýchu pokořit. Tedy myslel to dobře s ní i se svými poddanými, kterým mohla být po této proměně dobrou panovnicí.

V obou verzích je Miroslav rozhodně všehovšudy dobrá postava se všemi náležitými ctnostmi, nesoucí dobré vlastnosti pro hrdinu mužského pohlaví, jako je odvaha, rozumnost,

dobrota, autorita. Ve filmu je mu dán větší prostor, dokonce bych řekla, že víc než Krasomile, kdežto v knize je oproti Krasomile upozaděn.

Princezna Krasomila

Filmová podoba Krasomily jasně vyjevuje princeznu pyšnou – svému okolí v kuse rozkazuje, všichni jí musí ustupovat a velebit ji, nezáleží jí na druhých, jen na sobě, nesnese příkazy („musíš“). Chůva doplňuje, že taková povaha je důsledkem výchovy královských rádců. Až v důsledku setkání s Miroslavem a jeho písničkou se začne měnit – dokáže si hezky říct o to, aby ji Miroslav naučil hrát na loutnu, a postupně to pokračuje tak, že už jí jde víc o druhé než o sebe (např. když je Miroslav jakožto zahradník vyhnán z království, Krasomila za ním také prchne a strachuje se o něj, nikoliv o sebe). Se svojí proměnou však také ustupuje více do pozadí příběhu a hlavnějším se stává Miroslav. V této verzi působí Krasomila přívětivým dojmem v průběhu proměny a po odchodu z království, tam je změna k lepšímu nejpatrnější. Ve scénách, kde Miroslav s Krasomilou musí pracovat, aby se užívali, se tolik o Krasomile a jejím prožívání nedozvíme, ale je vidět, že jí práce nevadí, naopak je při ní velmi radostná. Na konci příběhu zůstává princezna (i Miroslav) bokem a nedůležitá. Dověšení proměny mi v tomto případě přijde zbytečně upozaděné a tím pádem nevýrazné.

I v knize je zpočátku princezna pyšná, žádný nápadník jí není dost dobrý (včetně Miroslava, kterého viděla na obraze), nikdo se jí nesmí ani dotknout, ani ruku na pozdrav políbit. Svým otcem a jeho námitky na její chování opovrhne a stojí na svých zásadách. Vše se ale začne měnit s příchodem Miroslava – obrazně je tam naznačeno, že se do něho hned na první pohled zamiluje, ale vzápětí krále Miroslava otci opět vymluví. Z příběhu je zřejmé, že je to láska k Miroslavovi, která Krasomilu proměňuje a ve výsledku je ochotná kvůli ní udělat cokoli, i se pokořit a dělat podřadnou práci jakožto chudé děvče vyhnané z hradu a to vše pro v jejím domnění „chudého zahradníka“ Miroslava. A že toho zakusila opravdu hodně – opovrhování od vrchnosti, nedůvěru, shazování, posměšky. Proměna pýchy je dovršena, když Krasomila zaváže stěvíc králi (symbolicky tak, jako odmítla Miroslava, že by ji nebyl hoděn zavázat obuv). Zachová věrnost manželci Miroslavovi, i když má pak šanci tančit s králem. Všechna její pokora je odměněna, zjistí, že je ženou skutečného krále Miroslava, kterého opravdu miluje.

V knize mi proměna pyšné princezny přijde lépe vystižena. Všechny zkoušky, kterými prochází a ji skutečně pokořují a usvědčují z vlastního nedobrého chování. Oproti tomu ve filmu jsou scény, kde princezna s Miroslavem pracují, odlehčené, vypadají jednoduše pro

oba. Nepůsobí to, jakoby to pro princeznu znamenalo nějaké výrazné přemáhání, nebo zpytování svědomí. Zároveň proměna Krasomily pomocí zpívající květiny zlehčuje proměnu pyšného člověka. Je to spíše jako kouzlo, než jako proces, který také něco stojí a člověka to bolí, má-li svoji pýchu opustit.

Král (otec Krasomily)

Podoba otce Krasomily je velmi odlišná v obou verzích. V té filmové je král v podstatě přemožen svými rádci, ti ho manipulují, špatně za něho rozhodují a v podstatě mají vládnoucí právo. Král je pouhou figurkou v jejich rukou, je vyobrazen jako bezmocný, hloupý, až příliš důvěřivý. Pro svoji dceru Krasomilu by udělal všechno, jen aby byla šťastná, i za cenu toho, že ji rozmazluje. Je tam taky znázorněna jeho proměna a uvědomění si svého špatného panování, děje se tak v průběhu zmizení princezny. Král je zoufalý a začne tak naslouchat dobrým radám chůvy, vzepře se rádcům (nechá je zavřít) a učiní dobré kroky ve svém království. Panování pak předává Miroslavovi. Ve filmu celkově působí jako v jádru dobrý, ale slabý, tolerující princezniny nároky.

V knize je sice král také od své dcery znevažován, ale i přesto je suverénní. Krasomile vyčítá její chování a výroky na účet krále Miroslava. Král je velmi přísný, když dojde na to, že před ním Krasomila vyzná lásku „zahradníkovi“ a vyžene je oba. Na konci se však vyjeví, že to myslel dobře. Chtěl nechat Krasomilu trochu vychovat, a proto jí vytvořil takovou zkoušku. Celkově nese dobré vlastnosti otce a panovníka – autoritu, pevnost a chová k princezně otcovskou lásku, která nepřehlíží, ale vychovává.

Vynechané a nově utvořené postavy

V knize byly hlavními postavami Miroslav, Krasomila, král, dále tam vystupovali Miroslavovi malíři, dvořani, vznešené dámy a komorné, pro které Krasomila pracovala. Ve filmu byli navíc již zmiňovaní rádcové (čistě zlé postavy), kteří krále používali jako prostředek k nahrabání si peněz pro sebe, k nim patřil i výběrčí daní, který byl stejně sobecký a chamtivý. Dále postava Vítka, králova poddaného, možná sluhy (jeho postavení není přesně určeno), který prvně přijel k Miroslavovi s obrazem princezny a poté se ho zastal před králem Půlnočního království.

Celkem významnou roli sehrála i stará babička, chůva Krasomily, která jí byla jaksi náhradní matkou. Velmi dobrá žena s velkým srdcem, kterou tuze tížilo, co se z Krasomily stalo pod

nadvládou rádců. Pomáhá Miroslavovi a nakonec je to ona, kdo zapříčiní, aby se král znovu chopil moci tím, že ho usvědčí z jeho špatného kralování.

A pak se ve filmu vyskytují ještě poddaní – švec, ponocný, sedláková rodina, chudásova rodina, mlynáři, malíři a ministr Jakub – a princ ze Země zacházejícího slunce.

6.4 Kompozice

Oba příběhy – jak filmový, tak knižní – jsou vyprávěny chronologicky. Postup událostí je v podstatě totožný.

Nejdříve obraz princezny, v návaznosti na to vyslání posádky s obrazem Miroslava, vypravení Miroslava do království princezny Krasomily, práce zahradníka a učení princezny na harfu (ve filmu je to loutna), zamilování se, vykázání ze zámku, chudý život s prací, návrat a šťastný konec.

Ve filmu je přidán i retrospektivní prvek v podobě chůvy a jejích vzpomínek na malou Krasomilku a na písničku, kterou jí zpívala. Ten příběh Krasomile připomene sám Miroslav, vypráví jí to jako pohádku. Tento prvek je pak také to, co princeznu rozpomene na svou minulost, na chůvu a na to dobré, co do ní vložila.

7 Zlatovláska

Pohádka *Zlatovláska* byla sepsána Karlem Jaromírem Erbenem a vydána v souboru České pohádky roku 1905 (po smrti K. J. Erbena), předtím vyšla samostatně v časopise. Pro rozbor užívám vydání z roku 2000. (Erben, 2000)

Pohádka vypráví o jednom králi, který jednoho dne dostal od staré babičky hada, kterého když sní, bude rozumět všem zvířatům. Nechal si ho vystrojít k obědu Jiříkem, kterému zakázal hada ochutnávat pod výhrůžkou setnutí hlavy. Jiřík krále neposlechl, hada ochutnal a řeči zvířat taktéž rozuměl. A protože se král chtěl ujistit, zda je opravdu jediným, kdo zvířatům rozumí, Jiříka několikrát prověřil. Nakonec se Jiřík prozradil. Král mu dal ještě jednu šanci k nápravě jeho činu – Jiřík mu měl přivést zlatovlasou pannu za manželku. Jiřík se vydal na dlouhou cestu, během které udělal tři dobré skutky – zachránil mravence před požárem, nasýtil hladová krkavčata a propustil na svobodu zlatou rybu. Rybáři mu poradili, kde má hledat Zlatovlásku, a tak se šel ucházet o její ruku pro svého krále. Otec Zlatovlásky svolil, ale dal Jiříkovi postupně tři úkoly, které musel splnit – sesbírat perly rozsypané ve vysoké trávě, vylovit zlatý prsten na dně moře a přinést mrtvou a živou vodu. Jiřík se pustil do úkolů, na které byl sám krátký. Zvířata, která předtím zachránil, mu však pomohla, takže vše splnil. Za využití živé a mrtvé vody pak zachránil ještě mouchu, která mu později pomohla s hledáním Zlatovlásky mezi celkem 12 dcerami královými. Jiřík pak Zlatovlásku dovedl svému králi. Za své dřívější neuposlechnutí příkazu o ochutnávání hada nechal král Jiříkovi hlavu setnout (což byl milostivý trest oproti oběšení). Zlatovláska si pak jeho tělo vyžádala a pomocí živé a mrtvé vody Jiříka oživila, ten pak vypadal mladší a krásnější. To chtěl král i pro sebe, a tak si nechal taky hlavu setnout a vodami se polít. To ale proběhlo ve špatném pořadí, a tak král zůstal mrtvý. Jiřík se stal králem a Zlatovláska královnou.

Zlatovláska (1973)

Stejnomená filmová verze Erbenovy Zlatovlásky byla natočena Vlastou Janečkovou v roce 1973. Hlavní role ztvárnili Jorga Kotrbová (Zlatovláska) a Petr Štěpánek (Jiřík), krále hráli Jiří Holý a Ladislav Pešek. Jedná se o hranou pohádku s bohatým hudebním doprovodem.

Příběhově pohádka až na pár drobností odpovídá pohádce Erbenově. Rozdíly budou podrobněji rozebrány a popsány v následujících kapitolách.

Ohlasy

Televizní premiéru měla pohádka v roce 1973 a stala se hned divácky velmi oblíbenou. Především díky hvězdnému obsazení a chytlavým písničkám A. Michajlova a E. Krečmara. (Zlatovláska, nedatováno) Období, ve kterém byla pohádka vydána, v Československu označujeme „normalizací“. Podmínky ve společnosti se změnily (návrat totality, cenzura, pobyt sovětských vojsk v zemi). Z toho důvodu se Československo rozhodl opustit i herec účinkující ve Zlatovlásce Jan Tříška. V důsledku jeho emigrace byla pohádka na celých patnáct let zakázána. (Zlatovláska, nedatováno)

Dodnes je pohádka stále velmi oblíbenou. Podobně jako Pyšná princezna je pravidelně vysílána v TV a pro některé je neopominutelnou součástí vánočních svátků. Nejčastěji ji okem dnešních diváků bývá vytýkána celková „zastaralost“ (efekty, loutky zvířat, příliš mnoho písní, nepřesvědčivé scény – mrtvý/oživlý Jiřík, let mouchy s viditelným provázkem, ...). Také výběr herečky Kotrbové do role Zlatovlásky se mnohým nelíbí (prý má přísný pohled, není typickou jemnou princeznou). Naopak výkon Petra Štěpánka, Jiřího Holého a Ladislava Peška je oceňován. Velké množství negativních komentářů se týká nedostatku humorných okamžiků a nedomyšlenosti některých scén (např. prodej koně a následná cesta s ním zpět do království, 12 podobně starých dcer, přesun mravenců k zámku, kam není cesta po souši, ...). Kladně je vnímáno věrné napodobení knižní předlohy K. J. Erbena, hudební doprovod (chytlavé melodie, pěvecké výkony) i kostýmy.

7.1 Téma a motivy

Téma

Ústřední téma filmové i knižní pohádky spatřuji v provinění obyčejného člověka (Jiříka), za které má následovat přísný trest (setnutí hlavy – přivést zlatovlasou pannu). Tomu je možné díky čistému srdci a lásce druhého člověka uniknout.

Jiřík ochutnal hada, i přes králův výslovný zákaz, a tím se jakožto služebník svému pánu provinil. Poté pravdu několikrát zapřel (ve filmu odpovídal na dotazy krále lživě, v knize zapřel jenom to, že se směje rozhovoru koní). Nakonec se pravda projevila, a to v obou verzích stejně – Jiřík přelil sklenici s vínem, když se zaposlouchal do rozhovoru ptáků o zlatovlasé panně.

Jiříkovi, i přes jeho neuposlechnutí, byla slíbena milost, když králi dovede Zlatovlásku za ženu. Dostal tedy šanci na záchranu a chopil se jí. Cestou za pannou ho potkaly tři situace,

ve kterých Jiřík osvědčil svoji dobrotu a uplatnil přitom schopnost rozumět zvířecí řeči – zachránil mravence před hořícím keřem, když ho volali; nakrmil malá ptáčata (krkavčata) – v knize kvůli tomu zabil svého koně, kterého krkavčatům předhodil jako potravu; ve filmu jim nadrobil chléb. Ve třetí situaci zachránil zlatou rybu ze spárů dohadujících se rybářů (odkoupil ji za peníze od krále). Zvířata, která Jiřík zachraňuje, symbolizují 3 živly – mravenci = země, krkavčata = vzduch, ryba = voda. Tak, jak babička předurčila schopnost rozumět zvířatům na nebi, na zemi a ve vodě.

Rybáři mu v obou verzích poradili, kam za Zlatovláskou (v knize ho tam i přímo dovezli, ve filmu vyměnili vlastní loďku za Jiříkova koně – na té dojel Jiřík k zámku na jezeře). Tam ho čekaly tři/čtyři zkoušky, kde se mu jeho dobrotu vrátila zpátky – všechna zvířata, kterým pomohl, mu jeho pomoc oplatila a díky tomu ve zkouškách obstál.

Ve filmu je zesílen důraz na zamilování mezi Jiříkem a Zlatovláskou, což je důležitým dílčím tématem. To probíhá už během pobytu Jiříka v království u jezera a pak pokračuje během cesty do domovského království. Kvůli vzájemným sympatiím zvažují i útěk, což nakonec Jiřík odmítne se slovy: „*Slíbil jsem svému králi, že mu přivezu nevěstu. A svému slibu dostojím. Ale tebe nikdy nepřestanu mít rád.*“ Oproti tomu v knize není řečeno nic o lásce mezi nimi. Pouze vnímavý čtenář si domyslí, že Jiřík nemohl odolat kráse zlatovlasé panny a že ona ho oživila z lásky k němu.

Jiříkův trest král v knize po přivedení Zlatovlásky „zmírní“ z oběšení na setnutí hlavy a důstojné pohřbení – a tak se taky stane. Ve filmu mu král trest smrti úplně odpustí a chce ho nechat žít. Jiřík se však raději chce nechat popravit, protože Zlatovlásku miluje a nechce bez ní žít. Když král slyší Jiříkova slova, okamžitě rozhodne o tom, že bude popraven, a navíc vystaven v kapli na výstrahu zbytku služebnictva.

Nakonec byl Jiřík osvobozen, za přispění Zlatovlásky a živé a mrtvé vody. Z toho tedy vyplývá, že přestože Jiřík udělal velké přestoupení, uchopil šanci na záchranu života a spolu se svým dobrým srdcem nakonec všechny výzvy překonal. Smrt ho i přesto měla potkat, ale láska ho zachránila.

Motivy

Ústředními motivy, na kterých se obě zpracování shodnou jsou: touha po všemocnosti (rozumět zvířatům, mít nejkrásnější paní, být mladý a krásný), had, jako prostředek k získání „nadschopnosti“, zrada a provinění nevinného, zapírání pravdy za záchranu života, zvířata

(země – mravenci, vzduch – ptáčata, voda – zlatá ryba), napravení činu, oplácená pomoc, 3x záchrana zvířat a 3 úkoly, smrt, svatba, mrtvá a živá voda, oživení.

Motiv hada jako prostředku ke schopnosti mluvit řečí zvířat, může být vyjevením živlu země. Ten je totiž počátkem života, základem všech živých bytostí a cesta k dalším živlům vede tedy skrze něj. (Černochoch, nedatováno)

Ve filmové verzi je více popsáno království, kde Jiřík sloužil. V tom spatřujeme více motivů, které v knize nejsou. Například pracovitost a dobrota služebnictva. Kuchaři, služebné a sluhové, vojáci, ti všichni jsou obětaví, pracovití, snaží se za každou cenu, aby pan král byl zaopatřen, měl vše, co chce a měl z toho radost. Naproti tomu můžeme dojít i k některým pokrytectvím království – vojáci zpívají, jak obrání království před vším nebezpečím, ale starou babičku pak propustí bez větších prohlídek nebo pátrání, o koho se jedná. Pak ji volně vypustí do zámku a díky tomu se dostane až ke králi (místo ke kuchaři, jak slíbila vojákům).

Motiv mládí vs. stáří je protknut oběma verzemi pohádky o Zlatovlásce. Nositelem mládí je Jiřík, stáří král. V několika situacích je poukazováno na to, jak stáří závidí mládí (když jede Jiřík s králem na koních, kteří si o tom povídají; když si chce král vzít mladou zlatovlasou pannu; když Jiřík po oživení omládne). To poukazuje na celkem běžný jev ve společnosti, tedy na to, že postup stárnutí chceme co nejvíce zpomalit a zůstat co nejdéle mladí, krásní a vitální, podobně jako pan král ve Zlatovlásce. A často se stává, že stárnoucí závidí mladým, což může přinášet různé mezilidské nepříjemnosti (např. ve vztahu tchýně a snacha, rozvody/rozchody kvůli neatraktivnosti, ...). V pohádce se v této oblasti dozvíme, že všelijaké cesty k mládí nás zaženou obrazně řečeno „do záhuby“, tedy nevěstí nic dobrého.

Ve filmu je navíc oproti knize motiv růží vhažovaných do vody. Princezny je hází do řeky a zpívají přitom píseň o tom, že se vdají tam, kam růže dopluje. Když ji vhažuje Zlatovláska, zapíchne si přitom trn do prstu. Růže tu symbolizují propojení panen a jejich ženichů. To, že si zrovna Zlatovláska zapíchla trn do prstu, může navazovat na již vznikající city mezi ní a Jiříkem a komplikovanost celé situace s tím spojené.

7.2 Prostředí

Filmová verze Zlatovlásky se odehrává ve dvou královstvích – království, kde slouží Jiřík (natáčeno na zámku Sychrov) a království se Zlatovláskou (natáčeno na zámku Červená Lhota). Zámek, ve kterém slouží Jiřík, působí poněkud temně, uzavřeně, nedobytně. Je obklopen mnohými lesy a stráněmi. Zámek na jezeře, sídlo Zlatovlásky, je přístupný pouze

po vodě. Jiřík v jeho bezprostředním okolí plní svěřené úkoly (v lese, u jezera, ...). V knize se toto shoduje (až na to, že zámek obklopuje moře, ne jezero), zámek Zlatovlásky je zde nazýván křišťálovým. Čtenář si může domyslet, jak asi takový zámek vypadá.

Ve filmu jsou navíc oproti knize vyobrazeny výjevy z cesty Jiříka se Zlatovláskou. K oživení Jiříka dojde v zámecké kapli, v knize místo není určeno vůbec. Celkově se v knize dozvíme jen velmi málo o prostředí, ve kterém se příběh odehrává.

7.3 Postavy

Král, který rozuměl zvířatům

Postava krále se ve zpracováních dost liší. V knize se o králi jednoznačně dozvídáme, že byl rozumný (protože rozuměl řeči zvířat) a starý. Podle jeho jednání můžeme usuzovat, že byl sebestředný – chtěl schopnost mluvit zvířecí řečí jen pro sebe a důsledně si prozkoušel, jestli to opravdu tak je (zkoušení Jiříka). Také toužil být mladý a krásný, proto záviděl Jiříkovi, když ho Zlatovláska oživila.

To, jak král naložil s Jiříkem, se dá považovat za kruté. Když ho posílal za Zlatovláskou, řekl, že s ním naloží milostivě, přestože ho původně chtěl usmrtil. Jiřík naplnil to, co král požadoval, a přesto o svůj život přišel – králova milost tedy neznamenala zachování Jiříkova života (i když si to Jiřík myslel), ale rychlejší a bezbolestnou smrt (setnutí hlavy) s důstojným pochováním. Král zde jedná opět velmi sebestředně. Jeho touha po výsadním postavení (díky schopnosti mluvit řeči zvířat a mít po boku mladou zlatovlasou pannu) ho ovládala. To ho dovedlo až k vlastní smrti. Působí to, jako by zavládla jakási vyšší spravedlnost – chtěl všechno, nemá nic.

Král ve filmu je od začátku vyjeven velmi negativně. Hned o rána nadává svým poddaným, má na ně vysoké nároky, je výbušný a hází po nich, co mu přijde pod ruku. V písničce Jiřík zpívá o tom, že je takový každé ráno. Vyžaduje od svých poddaných naprostou poslušnost. V další písni král zpívá o sobě, že je nejmocnější, největší na světě, že všechno zná a umí, že porozumí zvířatům. Protože si chce být jist, že Jiřík neochutnal hada, několikanásobně ho zkouší (více než v knize). Když se Jiřík prozradí, trest, který král uloží, je stejný. Jiříkovi navíc slibuje, že bude moci vystrojit svatební hostinu (tedy nechá ho žít).

Králův trest je nedomyšlený – Jiřík se nemusí vrátit vůbec – ve své pýše to ale neuznává a zakládá záložní plán – vyslat vlastní vojáky pátrat po Jiříkovi, kdyby se nevracel. Když se Jiřík se Zlatovláskou vrátí, král ji obdivuje, ale zase kvůli sobě („*Budu mít nejkrásnější*

nevěstu pod sluncem.“). Dodrží své slovo, když Zlatovlásce slíbí, že jí splní všechna přání. Nedůvěřuje ji, takže pozoruje, jak oživuje Jiříka. Sám pak skončí špatně, jako v knize. Kvůli touze stát se mladším a krásnějším umře.

Postava krále je výraznější a více akcentovaná ve filmu. Důraz na jeho krutost a ohavnost je citelný i v jeho zpodobnění a dramatické hudbě, která provází všechny jeho zlé činy.

Jiřík

Jiřík ve filmu je dobrosrdečný, pracovitý, veselý vrchní kuchař. Mezi ostatními poddanými je oblíben. Je poslušný svému pánu, ale proviní se – ochutná hada navzdory přísnému zákazu – a tedy rozumí zvířatům. Pravdu pak zapírá, protože si chce zachovat život (jinak by ho stihl trest smrti). Pravda jeho provinění vyjde najevo a Jiřík následně lituje, že chutnal rybu. Na cestě za Zlatovláskou osvědčí svou dobrosrdečnost – zachrání mravence před uhořením, nakrmí ptáčka svým chlebem a zachrání zlatou rybu z rukou rybářů.

Jiřík je poslušný i králi, otci Zlatovlásky. Všechny úkoly za pomoci zvířat splní. Během pobytu v království se hluboce zamiluje do Zlatovlásky, i když neví, že je to zrovna ona. Je ochotný ji pomoci, když si zapíchne trn do prstu. Cítilivě ji ošetří a následně se zajímá, jak to se zraněním vypadá.

Když zjistí, že dívka, do které se zamiloval, je Zlatovláska, truchlí. Vysloužil ji totiž svému králi, a protože je velmi svědomitý, neporuší slib a pannu mu doveze. Z lásky ke Zlatovlásce se nechá popravít.

V knize se Jiřík provinil naprosto stejně jako ve filmu a také svůj čin několikanásobně zapřel. Prozradil se a také byl vyslán hledat zlatovlasou pannu. O jeho dobrosrdečnosti se dozvídáme až díky záchraně zvířat po cestě. Ale co je mnohem více akcentovaným rysem jeho osobnosti, je vytrvalost – při cestě i při plnění úkolů. Na rozdíl od filmu se nejdříve pokouší sám úkoly splnit a až poté se ptá po pomocnících. Víme, že se Jiřík i bál, a to ve chvíli, kdy měl vybírat Zlatovlásku z 12 panen. Byl v koncích se svým rozumem.

Jiřík poslušně a oddaně dovezl Zlatovlásku králi, ale za to mu byla sražena hlava. Zlatovláska ho zachránila a stal se králem on.

Rozdílnost ve zpracování tkví v tom, jak podrobně je Jiřík a jeho charakter popsán. Ve filmu ho poznáváme mnohem blíže a lépe, kdežto v knize se o něm dozvíme pouze velmi málo. Celkově je kladnou postavou, která se provinila, ale své dobré srdce osvědčila ve zkouškách, a tak byla nakonec zachráněna.

Zlatovláska

Zlatovláska je ve filmu nositelkou krásy, jemnosti a něhy. Na pohled působí křehce, ale přitom je statečná. Když se jí zapíchne trn do prstu, vůbec ji to nebolí. Postupem času se zamilovává do Jiříka a touží s ním zůstat. Proto je šťastná, když splní všechny úkoly a správně uhodne, která dcera je Zlatovláska. Následně přijde zklamání – Jiřík ji vysloužil pro svého krále. Zlatovláska chce ještě zvrátit tento osud a s Jiříkem někam utéct, pak ale pokorně přijme jeho rozhodnutí zůstat věrný svému slibu. Když spatří krále, je očividně vyděšena, straní se ho, jeho blízkost jí je nepříjemná. Hned pozná, že král je krutý a zlý. Ale chytrý nápad jí přistane na mysl a využije králův slib, že naplní všechna její přání. Díky tomu Jiříka může zachránit. K tomu potřebuje dávku odvahy a statečnosti, aby se opatrně dostala do kaple bez zaznamenání stráží. Vše se ale zadaří. Jiřík je živ a ona šťastna. Pak mu slibuje věrnost.

V knize se toho nedozvídáme o Zlatovlásce tolik jako ve filmu. Víme, že měla zlaté husté vlasy až na zem a že zářily tak, jako když slunce ráno vychází. Pak Zlatovláska ukáže svůj soucit s mrtvým Jiříkem, když ho chce zachránit (stejně jako ve filmu). To se zadaří a stane se po boku Jiříka královnou.

Zlatovláska je v knize v podstatě pasivní, upozaděnou postavou. Téměř nic o ní nevíme. Ale zásadně ovlivní konec pohádky. Oproti tomu ve filmu vystupuje mnohem více, častěji promlouvá s Jiříkem a je evidentní, že je do něho zamilovaná. Stejným způsobem zvrátí konec pohádky v dobrý.

Filmové efekty, které ukazovaly záři jejích vlasů, nebyly dostačující k tomu, aby vizualizovaly tu ohromnou zář, jak je popisována v knize.

Král, otec Zlatovlásky

Král z filmu působí mile, přívětivě, otcovsky, ale zároveň přísně. Úkoly, které zadává Jiříkovi, nejsou vůbec jednoduché a bez pomoci zvířat by je obyčejný člověk nemohl splnit. Trochu neférově se zachová k Jiříkovi, když mu dá čtvrtý úkol – najít Zlatovlásku mezi 12 zahalenými dcerami. Původně slíbil 3 úkoly, ale čtvrtý pak ještě přidal. Nejvýrazněji z něj ale vyzáruje otcovský vztah k jeho 12 dcerám, proto je pro něho těžké, když svou Zlatovlásku posílá králi, budoucímu manželovi.

V knize opět nepoznáváme krále tolik jako ve filmu, ale působí celkovým dojmem hodně podobně. Přísný v uložených úkolech, ale mírný v přístupu k Jiříkovi (např. ho chválí za

dobře odvedené úkoly). Také mu přidá jeden navíc. Zajímavé a oproti filmu rozdílné je, že když král Jiříkovi zadává úkol třetí, tedy aby donesl živou a mrtvou vodu, vyjádří to, že jí bude potřeba: „*Chceš-li, abych svou Zlatovlásku tvému králi dal za manželku, musíš jí přinést mrtvé a živé vody; budeť jí potřeba.*“ Jako kdyby tušil/věděl, co se stane.

Stařenka

V knize vystupuje stará babička jen velice okrajově. Hraje však ve své podstatě důležitou roli, protože přinese královi hada, díky kterému bude rozumět zvířatům. Tak se samozřejmě významně podílí na sledu událostí následných. Jinak o ní nic nevíme.

Ve filmu působí babička velmi přívětivým dojmem, hodně se usmívá a přeje dobrým lidem dobro. S králem jedná v úctě, ale zároveň jako by dopředu věděla, co takový kouzelný had způsobí. V průběhu cesty Jiříka a Zlatovlásky vyslovuje, že král zbytečně chystá svatbu, opět jako by snad věděla, co bude dál. Je tedy zahalena tajemstvím, o kterém se více my jako diváci nedozvíme. Jisté ale je, že je to dobrá postava s dobrými záměry.

Zvířata

Zvířata, která se v příběhu vyskytují a promlouvají, jsou víceméně v obou variantách totožná. Ve filmu navíc promlouvají akvarijní rybky a psi. Celkově nesou v pohádce zvířata vlastnosti lidí – mají podobné vyjadřování a jako by i stejně přemýšlela. Jsou významnými postavami v příběhu, jen díky nim mohl Jiřík splnit všechny úkoly.

Rybáři

Rybáři jsou v obou verzích zásadní při nasměrování Jiříka k zámku, kde žije Zlatovláška. Ve filmu mu vymění loďku za bělouše a v knize ho tam sami dovezou. Oba jinak působí hašteřivě (byli ve sporu o ulovenou rybu), ale později se uklidní a dobře Jiříkovi poradí a pomůžou.

Dcery královny

Ty se vyskytují v obou zpracováních, ve filmu vystupují nejen jako pasivní součást příběhu, ale mají i své promluvy. Jejich otec král o nich říká, že jsou krásné a hodně povídají a smějí se. Mají se navzájem rády, přejí si štěstí a užívají si společného času. Je jim líto, když jejich sestra Zlatovláška odjíždí vstříc svému budoucímu muži.

Vynechané a nově utvořené postavy

Služební a vojáci zlého krále

Tyto postavy vystupují pouze ve filmu a vyznačují se zejména pracovitostí a oddaností svému králi. V jedné písni si stýskají, že by si přáli létat volně jako ptáci namísto práce u krále. Mezi sloužícími jsou i děti (kuchtíci).

7.4 Kompozice

Sled událostí v pohádce postupuje v obou verzích chronologicky a v podstatě totožně. Od přijetí hada od stařeny, přes zradu Jiříka a jeho vyslání pro Zlatovlásku, záchranu zvířat, postupné plnění tří/čtyř úkolů, návrat se Zlatovláskou, smrt Jiříka, záchrana Jiříka Zlatovláskou a smrt krále. Ve filmu není nic přeskočeno ani přehozeno v linii postupu situací.

Některé situace jsou tam přidané, např. píchnutí se do prstu o trn a ošetření rány, promluvy některých zvířat, sluhů a vojáků atd. Nejedná se však o situace, které by výrazně narušily dějovou linii, nebo význam celého příběhu a jeho poselství.

8 Shrnutí analýzy a doporučení pro praxi

Princezna ve spícím lese/Šípková Růženka

V porovnání psané verze příběhu o princezně ve spícím lese od Charlese Perraulta a animované Disney pohádky Šípková Růženka musím konstatovat, že se od verze původní ta filmová celkem zásadně odlišuje. Sice lze najít shodu v začátku, zakletí princezny, píchnutí se o věténko a záchranu princem, ale v dalších aspektech příběhu se zásadně vzdaluje (např. stoletý spánek, vynechaná část o matce lidožroutce, celkové projevy a profily jednotlivých postav, ...).

Co se týče celkových hodnot a témat, které příběh přináší dětským posluchačům/divákům/čtenářům se tato pohádka už u mnoha generací osvědčila jako všeobecně oblíbená. Z toho se dá vyvozovat závěr, že skutečně má co dát. A to bych po jejím rozboru sama potvrdila. Ať už si každý nalezne téma, které ho oslovuje (láska zvítězí nad kletbou, dospívání a dozrávání do partnerského vztahu, domluvené sňatky vs. pravá láska, ...), může v pohádce nalézt hlubokou útěchu, že problémy budou vyřešeny a zlo poraženo. A každý může mít naději.

Pro děti bych z těchto dvou zpracování spíše doporučila tu filmovou. Protože obsahuje ale i trochu děsivé scény se Zlobou, radila bych ji pustit pouze odolným předškolákům. Pro malé děti je nevhodná. Oceňuji na ní to, jak tvůrci Perraultovu verzi dokázali převést do mnohem smysluplnější a srozumitelnější podoby pro děti. Vynechali nelogické a místy až znevažující části příběhu a doplnili ho decentnější verzí humoru v podobě dobrých víl. Pro práci v MŠ, kde se využívají především čtené pohádky, bych namísto Perraultovy verze zvolila Šípkovou Růženku od Grimmů. Celkově působí více seriózně, neobsahuje zbytečné negativní a shazující průpovídky o jednotlivých postavách, vykresluje je zřetelněji se všemi jejich ctnostmi (zejm. Růženku). Konkrétně bych doporučila vydání Albatrosu (Grimm, 2002). Nemá sice lákavé ilustrace, ale jazykově je vhodné pro děti z MŠ, obsahuje i zveršované promluvy postav (např. kletba, požehnání, princ k princezně, ...). Také vydání Aleny Preisertové (Preisertová, 2013) je velmi pěkně napsáno. Obsahuje dětem bližší pojmy a krátké věty. Navíc ho zdobí ilustrace Heleny Zmatlíkové.

Potrestaná pýcha/Pyšná princezna

Když bych měla zhodnotit podobnost filmu k původní verzi příběhu od Boženy Němcové, musela bych uznat, že ve všech zásadních momentech je věrohodný. To, že je obohacen o spoustu scén a průpovědek poplatných době, dle mého názoru nijak výrazně nenaruší vnímání podstaty příběhu, tj. potrestání a přeměna pýchy v dobrotu a přívětivost. Krasomila je v obou příbězích na začátku pyšná a na konci polepšená a v obou příbězích je znát i úleva, která ji zaplavila po tom, co svou pýchu opustila.

Tato pohádka nese velmi aktuální téma jak pro nás dospělé, tak i pro děti. Myslím si, že stále platí odvěké rčení „pýcha předchází pád“, které je skrze tuto pohádku přiblíženo i nám i dětem. Je zde vnesen pořádek do toho, jak pyšný a namyšlený člověk jedná a jakou přítěží je pro své okolí, přestože si možná sám připadá dobře. Ukazuje i skutečnost, že pýcha je spojena se sebestředností a současně velkou osamělostí. Pohádka ukazuje dětem, že i když je výchova ze strany rodičů nepříjemná, nese dobré ovoce. Rodiče je vychovávají především proto, že je mají rádi a myslí to s nimi dobře. Myslím si, že je dobré dětem tuto pohádku představit, protože opravdová pokora v dnešním světě upadá, její význam je oslabován a přitom je tolik potřebná pro fungování ve zdravých vztazích přátelských, partnerských i pracovních.

Na základě srovnání filmové a knižní verze bych volila příběh původní, který není tolik zakalený důrazem na práci poddaných a jejich utlačování z pozice šlechty/špatných lidí ve vedení. Je zaměřen opravdu na pyšnou princeznu a dobrého krále Miroslava, který to s ní myslí dobře. O něco jasněji je tam zdůrazněno, že se mají rádi (koneckonců je to stvrzeno i sňatkem) a v důsledku toho může dítě vnímat o něco jasněji, že těžkosti, kterými především Krasomila prochází a které vědomě připravuje Miroslav, jsou zamýšleny k jejímu dobru a v lásce k ní. Zároveň z čistě praktického pohledu na dnešní děti a podoby pohádek, které sledují v TV nebo na internetu, myslím, že černobílá filmová verze z poloviny minulého století je dnes nezaujme (přinejmenším ty předškolní), možná až postupem růstu a mentálního dospívání.

Pro předškolní děti doporučuji zpracování od autorky dětských knih Evy Mrázové ze sbírky pohádek Klasické české pohádky (Traditional Czech fairy tales) (Mrázková, 2022, s. 7-35). Příběh je přepsán víc do současné češtiny, na rozdíl od dalších mnohých zpracování pohádek Boženy Němcové, některé prvky jsou vypůjčené z filmu (např. pojmenování Půlnoční království), nicméně příběh je věrný originálu a je doplněn vkusnými ilustracemi, které

pravděpodobně zaujmou spíše větší děti. Pohádka je celkem dlouhá, tudíž bych ji směřovala spíše na děti posledního ročníku MŠ/první stupeň ZŠ.

Vydání velmi podobné originálu, ale zároveň dobře srozumitelné a převedené do současné češtiny je také z knihy Pohádky a pověsti (Němcová, 2007). Navíc obsahuje celkem pěkné ilustrace.

Starší, ale stále použitelné zpracování je ze sbírky Báchorky (Němcová, 2009), kde je Potrestaná pýcha sice vyprávěna starším jazykem, je věrnější originálu, ale obsahuje vysvětlivky ke slovům, která už dnes nepotkáme (např. kment, komonstvo). Při čtení dětem bych však přece jen doporučila pro jejich pochopení úpravy ve slovosledu, např. „...a král se svou radou přišel je prohlížet, která ze všech by se nejlépe k poslání hodila.“ bych upravila na „král se svou radou si je šel prohlédnout, která by se nejlépe hodila k poslání princezně.“ Zároveň jsou v textu užity obraty, které nejsou snadno pochopitelné, např. „*Krásná byla arci jako bohyně Lada, ...*“, tady by stačilo převést na: „*Krásná byla jako kvítek.*“ Zkrátka u tohoto zpracování je potřeba při čtení improvizovat, vysvětlit případné nejasnosti.

Jako další možnost je audio nahrávka ze studia Supraphonu (Němcová, 1974), kde je příběh taktéž převeden do srozumitelnějšího jazyka a zároveň zdramatizován. Například k volné hře, kreslení nebo jiné klidové činnosti mi tento příběh v audio verzi přijde vhodný.

Zlatovláska

Při porovnávání pohádky Zlatovláska od K. J. Erbena a stejnojmenné filmové pohádky z roku 1973 musím vyzdvihnout vysokou míru podobnosti obou verzí. V ničem zásadním se neodlišují, sled událostí je v podstatě totožný a charaktery postav taktéž. Ve verzi filmové jsou vlastnosti postav více akcentovány díky jejich vizuální podobě i většímu prostoru se vyjádřit. Nejvíce znatelné je to na postavě krále, který rozumí zvířatům.

Téma a poselství, které pohádka nese, tedy provinění nevinného člověka a jeho možné napravení skrze prokázání dobrých skutků a nápomoci lásky druhého člověka, se mi dnes zdá už poněkud zastaralé. Vnímám v tom ruku Erbena a tento typický rys jeho děl – obyčejný člověk se proviní, udělá něco zlého a stihne ho krutý trest, někdy dostane šanci a milost. I když na konci pohádky o Zlatovlásce svítá dobrý konec, cesta k němu je hodně spleťtá.

I dnes se samozřejmě proviňujeme a děláme věci, které víme, že nám někdo zakázal (o dost více to prožívají děti). Důležitá je ale omluva a z druhé strany odpuštění, ne však složité

napravování svého zlého činu. Proč ale pohádku dětem představit? Skvěle ukazuje na to, že pravda vyplave napovrch, i když se sebevíc snažíme, aby se tak nestalo. A taky to, že když upřímně litujeme svého křivého činu, je naděje na urovnání.

Pro předání příběhu Zlatovlásky dětem v mateřské škole bych zvolila příběh knižní převedený do modernější podoby s krásnými ilustracemi Atily Vöröse od Evy Mrázkové (Mrázková, 2017). Líbí se mi použitý jazyk a jednoduchý, ale zároveň smysluplný způsob vyprávění příběhu.

O něco starší a více výpravné vydání je z roku 2003 s názvem Zlatovláska a jiné pohádky (Erben, 2003), tedy pohádka Zlatovláska je součástí tohoto souboru. Užité jazyk je srozumitelný a velmi pěkně se čte a vypráví. Užité ilustrace už jsou spíše zastaralé, možná pro některé děti děsivé nebo přinejmenším neatraktivní.

Rozsáhlejší a výpravnější vydání pohádky Zlatovláska najdeme v souboru České pohádky (Denková, 2018). Příběh už je více upraven a doplněn o některé vtipné pasáže (např. popis králova mlsného jazýčku, ...). Příběh je rozveden do větších detailů a větší šířky, ale svojí odlehčenou jazykovou úpravou by mohl být taktéž vhodný k užití v mateřské škole. Ilustrace jsou zde shodné s vydáním z roku 2003.

Závěr

Cílem této práce bylo porovnat vybrané původní lidové pohádky s jejich filmovými verzemi, pojmenovat rozdíly mezi nimi a stanovit doporučení pro praxi v mateřské škole. Konkrétně jsem vybrala tři lidové pohádky – Princeznu ve spícím lese (Charles Perrault), Potrestanou pýchu (Božena Němcová) a Zlatovlásku (Karel Jaromír Erben) – a k nim odpovídající tři filmové pohádky – Šípková Růženka (1959), Pyšná princezna (1952) a Zlatovláska (1973). Záměrně jsem vybrala pohádky od různých sběratelů pro větší rozmanitost. Při porovnávání jsem využila metodu analýzy textu a filmového materiálu za využití odborné literatury a návaznosti na teoretickou část zabývající se lidovými pohádkami, jejich původem, vývojem a významem v životě dítěte.

Před rozpracováním této bakalářské práce jsem čekala, že odlišnost verze původní (knižní) a filmové bude markantní. Nejvýraznější rozdíly jsem našla u Princezny ve spícím lese/Šípkové Růženky. Tam se nejen změnil děj, ale také význam a poselství, které pohádka nese. Část děje byla dokonce úplně vynechána. Hlavním poselstvím knižní verze se ukázala moc lásky nad zlem (kletbou) a dospívání a dozrávání do partnerského vztahu. Filmová verze zdeformovala a úplně vynechala vystižení důležitosti dospívání a dosažení zralosti pro partnerský/manželský vztah. Pro praxi v MŠ bych doporučila použití Šípkové Růženky od bratří Grimmů. Poselství nese stejné jako Perraultova psaná verze, nicméně působí seriózněji.

Naproti tomu Potrestaná pýcha/Pyšná princezna obsahovaly rozdíly spíše drobné. Hlavní hodnotou, kterou tato pohádka vyzdvihuje, je pokora a její důležitost v mezilidských vztazích. Pro praxi bych doporučila využít psanou verzi s jazykem blízkým tomu v současnosti používanému. Zlatovláska obsahovala také rozdíly spíše drobné, neměnící poselství předávané čtenáři/posluchači. Hlavní předávanou hodnotou je pravda a naděje, která vyplývá z lítosti nad vlastním nepoctivým činem. Pro praxi bych doporučila zpracování knižní od Evy Mrázkové s ilustracemi od Atily Vöröse.

Má očekávání se tedy naplnila zčásti – jedna pohádka se se svojí filmovou podobou výrazně neshodovala, další dvě pak obsahovaly jen malé nesrovnalosti.

Práce by se dala dobře rozšířit o další lidové pohádky, které mají i svou zfilmovanou verzi. Bylo by zajímavé takto porovnávat pohádky jiných národů (např. ruské, severské, ...). A také se pokusit porovnat pohádku s vícerymi filmovými zpracováními (např. Popelka/Tři oříšky pro Popelku/Tři přání pro Popelku). Doporučení pro praxi učitelky v MŠ by se dala

rozšířit o návazné programy pro děti s vybranými pohádkami, případně doporučení metod k práci s danou pohádkou v MŠ

Bibliografie

ARONSON, Linda, 2014. *Scénář pro 21. století*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze. ISBN 978-80-7331-314-2.

BETTELHEIM, Bruno, 2017. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Vydání druhé, upravené, v Portále první. Přeložil Lucie LUCKÁ. Praha: Portál. Klasici (Portál). ISBN 978-80-262-1172-3.

BUBENÍČEK, Petr, 2010. *Hledání interdisciplinárního dialogu. Iluminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu = the journal of film theory, history, and aesthetics*. 22 (1). Praha: Národní filmový ústav. ISSN 0862-397X.

CROWTHER, Bosley, 1959. Screen: Sleeping Beauty. In: *The New York Times* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1959/02/18/archives/screen-sleeping-beauty.html>.

ČEŇKOVÁ, Jana, 2006. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOCH, Jan, nedatováno. Erbenova pohádka Zlatovláska aneb O aktivní princezně. In: *Ergot* [online]. [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://ergotsite.wordpress.com/2018/07/06/erbenova-pohadka-zlatovlaska-aneb-o-aktivni-princezne/>.

ČERNOUŠEK, Michal, 2019. *Děti a svět pohádek: kouzlo vyprávěného slova*. Vydání druhé, v Portále první. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1434-2.

ČERVENKA, Jan, 1960. *O pohádkách: sborník statí a článků*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. Knižnice teorie dětské literatury (SNDK).

DENKOVÁ, Melita, 2018. *České pohádky*. Vydání druhé. Ilustroval Artuš SCHEINER. Praha: Euromedia. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7549-897-7.

DOLÁKOVÁ, Sylvie, 2015. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0933-1.

ERBEN, Karel Jaromír, 2003. *Zlatovláska a jiné pohádky*. 1. vydání. Bratislava: Agentúra Cesty, s. r. o. ISBN 80-968793-4-0.

ERBEN, Karel Jaromír a Božena NĚMCOVÁ, 2000. *Pohádky: výbor*. 4. pozm. vyd. Ilustroval Josef LADA. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00875-0.

FIKEJZ, Miloš, 2017. Takto psala dobová kritika o Pyšné princezně či Popelce. In: *IDnes.cz* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/dobove-hodnoceni-pohadek.A170126_125144_filmvideo_ts.

GRIMM, Jacob Ludwig Karl a Wilhelm Karl GRIMM, 2002. *Pohádky bratří Grimmů*. 2. vyd. v Albatrosu. Přeložil Marie KORNELOVÁ, ilustroval Jiří TRNKA. Praha: Albatros. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01097-6.

HAMAN, Aleš, 1999. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. Vyd. 1. Jinočany: H & H. ISBN 80-86022-579.

HAVLOVÁ, Veronika, 2019. Slavíci, mořské víly a bolavé zuby. Pohádky H. Ch. Andersena: Mezi romantismem a modernitou. In: *Respekt* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2019/12/jak-se-vyhnout-zlibeznenemu-andersenovi>.

HERMAN, Marek, 2008. *Najděte si svého marťana: ...co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli...* 3. vydání. Ilustroval Martin ŠRUBAŘ. Olomouc: Hanex. ISBN 9788026060703.

HRABÁK, Josef, 1971. *Literární komparatistika*. 1. vyd. Praha: SPN.

HRABÁK, Josef, 1973. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel.

HRABÁK, Josef, 1977. *Úvod do studia literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

HUTCHEONOVÁ, Linda, 2010. *Co se děje při adaptaci? Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu = the journal of film theory, history, and aesthetics*. 22 (1). Praha: Národní filmový ústav. ISSN 0862-397X.

KOSTLÁN, Antonín, 2007. Pyšná princezna ve službách komunistické ideologie. In: *Respekt* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://kostlan.blog.respekt.cz/pysna-princezna-ve-sluzbach-komunisticke-ideologie/>.

KRATOCHVÍL, Karel, 2012. Kompozice literárního díla (především prózy). In: *Atterdag: Přikovat k století mlhu času* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://atterdag.webnode.cz/news/kompozice-literarniho-dila-k-rozboru-umeleckeho-textu/>.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA, 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-669-X.

MRAVCOVÁ, Marie, 1990. *Literatura ve filmu*. 1. vyd. Praha: Melantrich. Estetika divadelní a filmové tvorby.

MRÁZKOVÁ, Eva, 2017. *Klasické české pohádky*. 1. vydání. Ilustroval Attila VÖRÖS. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-1110-3.

MRÁZKOVÁ, Eva, 2022. *Traditional Czech fairy tales: English-Czech edition = Klasické české pohádky : anglicko-české vydání*. 1. vydání. Ilustroval Attila VÖRÖS, přeložil Ailsa Marion RANDALL. V Brně: Edika. ISBN 978-80-266-1821-8.

NĚMCOVÁ, Božena, 1974. *Pohádky Boženy Němcové*. [zvukový záznam na CD]. Praha: Supraphon.

NĚMCOVÁ, Božena, 2007. *Pohádky a pověsti*. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 80-7360-626-7.

NĚMCOVÁ, Božena a Jan ČERVENKA, 2009. *Báchorky*. Vyd. 6., V nakl. MOBA 1. Ilustroval Artuš SCHEINER. Brno: MOBA. ISBN 978-80-243-3848-4.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA, 2002. *Lexikon literárních pojmů*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-124-1.

PEISERTOVÁ, Alena, 2013. *Pohádkový svět bratří Grimmů: pohádky pro nejmenší*. Vyd. 1. Ilustroval Helena ZMATLÍKOVÁ. Praha: Artur. ISBN 978-80-7483-013-6.

PETERKA, Josef, 2007. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment. ISBN 978-80-239-9284-7.

Pyšná princezna, nedatováno. In: *Filmový přehled* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396140/pysna-princezna>.

ŘÍČAN, Pavel, 2021. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.

Sleeping Beauty, 1958. In: *Variety* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://variety.com/1958/film/reviews/sleeping-beauty-3-1200419326/>.

STREIT, Jakob, 2003. *Včelka Sluněnka: proč děti potřebují pohádky*. Vyd 1. (Včelka Sluněnka) a 2. (Proč děti potřebují pohádky). Přeložil Iva OLŠOVÁ, přeložil Milada LUŇÁČKOVÁ, ilustroval Eva DEL RISCO KOUPOVÁ. Hranice: Fabula. ISBN 80-86600-10-6.

Šípková Růženka, nedatováno. In: *ČSFD.cz* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/180489-sipkova-ruzenka/recenze/>.

Šípková Růženka (1959): Trivia. In: *IMDb* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0053285/trivia/?ref_=tt_trv_trv.

ŠMAHELOVÁ, Hana, 1989. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, s. 9.

ŠRAJER, Martin, 2015. Od Pyšné princezny k Sedmero krkavcům. In: *Filmový přehled* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/od-pysne-princezny-k-sedmeru-krkavcu>.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

VLAŠÍN, Štěpán, ed., 1984. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel.

Zlatovláska, nedatováno. In: *Česká televize* [online]. [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/131742-zlatovlaska/>.

Zlatovláska, nedatováno. In: *ČSFD.cz* [online]. [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/28158-zlatovlaska/zajimavosti/>.